

**TOPICAL ISSUES OF INTELLECTUAL
PROPERTY IN UKRAINE AND
THE EUROPEAN UNION**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Institute of educational and professional developments
Limited Liability Company «SNK Group»
State Higher Educational Institution
«Uzhhorod National University»
Science park «Synergy»
Faculty of Law, State University
of Infrastructure and Technology
Economic Court of Transcarpathian region
Scientific-Research Institute of Intellectual Property
National Academy of Law Sciences of Ukraine

TOPICAL ISSUES OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

Materials
VII International research and practice
conference
30 September - 01 October 2023

Budapest, 2023

Інститут освіти та професійного розвитку
Товариство з обмеженою відповідальністю «СНК груп»
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Науковий парк «Синергія»
Юридичний факультет Державного університету
інфраструктури та технологій
Господарський суд Закарпатської області
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної
конференції
30 вересня - 01 жовтня 2023

Будапешт, 2023

HU ISBN 978-615-82183-3-7

ISBN 978-615-82183-5-1 (PDF)

Appears (in English, Hungary, German, Ukrainian, 1 times a year, («autumn»). (The editorial board reserves the right to make changes.

Articles, studies, reviews, etc. they reflect the authors' opinions.

Founder and publisher: Oktatsi s Szakmai Fejlesztési Intézet Alapítvány, Institute of Educational and Professional Development.

Official registration number: 01-01-0012772

1065 Budapest, Hajs utca 17. 1/2. Tel.: +36704136699.

E-mail: iepdoffice@gmail.com

Proofread journals. Each manuscript submitted for publication is called double-blind peer-reviewed. The journal only publish original, previously unpublished works.

Editor in chief:

Litvin István PhD, Oktatsi s Szakmai Fejlesztési Intézet Alapítvány elnöke
(Institute of Educational and Professional Development)

Scientific secretary:

Prof. JUDr. **Vasyl Rossikhin**, DrSc

Editing the editorial board:

Hungary:

Dr. habil. **Kozár László** PhD mindkettő Management and Business tudományterület. Intézetvezető Egyetemi Magántanár Budapesti Gazdasági Egyetem

Ukraine:

Prof. JUDr. **Vasyl Rossikhin**, DrSc, Vice-rector for innovation and corporate work and administration Kharkiv National University of Radio Electronics.

Prof. JUDr. **Slipchenko Svyatoslav**, DrSc, Department of Civil Law Disciplines, Kharkiv National University of Internal Affairs

Prof. JUDr. **Zhornokui Yurii**, DrSc, Head of Department of Civil Law and Process, Kharkiv National University of Internal Affairs

Prof. JUDr. **Halyna Rossikhina**, DrSc., Department of State-legal Disciplines, V. N. Karazin Kharkiv National University.

Assoc.Prof.Dr. **Stepan Lytvyn** PhD, Department of Civil Law and Process at the State higher educational establishment "Uzhhorod National University", Lawyer.

Alla Diduk, Ph.D. in Law, Associate Professor, Professor of the Department of Civil Law and Procedure National Aviation University (Kiev, Ukraine)

Assoc.Prof Dr. **Elena Pikhurets** PhD, Department of Civil Law Disciplines, Kharkiv National University of Internal Affairs

Prof. **Kostiuchenko Olena** Doctor of Law, Leading researcher in Department of Ensuring of integration between academic and university science and legal education development of Kyiv Regional Centre of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

JUDr. **Yaroslav Stupnik**, CSc, Department of Criminal Law and Procedure at the State higher educational establishment “Uzhhorod National University”

Judicial expert **Olexandr Doroshenko** PhD in Law, Director Scientific-Research Institute of Intellectual Property National Academy of Law Sciences of Ukraine

Sopilko Iryna — Doctor of Juridical Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of National Aviation University

Victor Shcherbyna, Professor of the Chair of Labor and Social Maintenance Law Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kozhevnykova Victoriia Professor of the Department of Civil Law and Procedure of the National Aviation University

ЗМІСТ

Барабаш О. О. Вплив штучного інтелекту на сучасний світ: позитивні трансформації та існуючі загрози.....	9
Булеца С. Б. Місце торгівельної марки та промислового зразку в модному праві (Fashion Law).....	15
Безега Т.М. ІТ технології як складова інтелектуального вдосконалення функціонування органів адвокатського самоврядування України....	21
Ващинець І.І. Вільне використання творів у новому законі України "Про авторське право і суміжні права".....	28
Sergiy Glotov. CATEGORY OF "USE" FOR WORKS PROTECTED BY RELATED RIGHTS.....	34
Дервянко Н. Актуальні проблеми адміністрування у сфері інтелектуальної власності.....	36
Novoselska I.V., Haydai S.R. VIOLATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS THROUGH INTERNET PIRACY.....	40
Дорошенко О. Ф., Дорожко Г. К. Актуальні проблеми судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності	43
Коваленко Я. Трудові правовідносини між роботодавцем та працівником, як запорука первинного набуття прав роботодавцем у правовідносинах щодо службових об'єктів прав інтелектуальної власності.....	48
Novoselska I.V., Pavlovska A.V. UNFAIR COMPETITION IN THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY.....	52

Ляшенко О.С., Дяченко В.О., Россіхіна Г. В. Огляд властивостей та переваг використання цифрових вихідних знаків для встановлення авторства та власності.....	56
Чепис О.І. Охорона прав на торговельні марки у метавсесвіті.....	62
Шимон С.І. Авторські права на комп'ютерні програми у контексті Євроінтеграційних процесів в Україні	66
Копча В.В. Правове дослідження слідів на місці злочину: тасологія і диктилоскопія.....	71

Барабаш О. О.,

*докторка юридичних наук, професорка, професорка
кафедри загально-правових дисциплін Інституту
права Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

Scopus Author ID: 57194699372

Вплив штучного інтелекту на сучасний світ: позитивні трансформації та існуючі загрози

Штучний інтелект (далі – ШІ) – це галузь, яка швидко розвивається та здійснила революцію у нашій взаємодії з технологіями. Від чат-ботів до безпілотних літальних апаратів – штучний інтелект змінює світ, яким ми його знаємо. Так, увесь світ спостерігав яскраві перемоги ШІ над людиною: 1997 року комп'ютер Deep Blue перемагає чемпіона з шахів Гаррі Каспарова; у 2011 році Watson – суперкомп'ютер компанії IBM обіграє чемпіона світу з питань загальної ерудиції у телевікторині; у 2016 програма AlphaGo перемогла професійного гравця вищого рангу з Південної Кореї у грі в Го. А у 2021 році кілька NLP моделей компаній Baidu, Google, Microsoft перевершили людину в проходженні тестів SuperGlue на розуміння тексту – 91,2% правильних відповідей у ШІ проти 89,9% у людини.

Але що ж таке ШІ та як він працює? Людство, з його появою, почало створювати для себе всі необхідні зручності, які допомагають у повсякденному житті. І в результаті цього процесу виникли технології та машини, які безпосередньо використовуються людиною. Одним із напрямків таких технологій є ШІ. ШІ – це певна імітація людського інтелекту в машинах, запрограмованих думати та діяти як людина. Він включає в себе розробку алгоритмів та комп'ютерних програм, які можуть виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень та мовний переклад.

ШІ охоплює безліч галузей, включаючи машинне навчання, обробку природної мови та робототехніку. При цьому машинне навчання – це підмножина ШІ, що дозволяє машинам вчитися на да-

них без явного програмування. Обробка природної мови включає навчання машин розуміти людську мову і реагувати на неї, у той час як робототехніка передбачає створення машин, здатних виконувати фізичні завдання.

На даний час у Європейському Союзі відбувається активний розвиток правового регулювання технологій ШІ. Можна говорити про лідерство ЄС у галузі розробки ШІ. Саме ЄС підготував єдиний на сьогоднішній день документ, який торкається більшості проблемних аспектів, що виникають внаслідок застосування систем ШІ (Акт про ІІ) [1]. 19 лютого 2020 року головою Єврокомісії була представлена «Біла книга зі штучного інтелекту: європейський підхід по досконалості та довірі», в якій Євросоюз позиціонується як цифровий лідер у контексті надійності систем ШІ та економіки даних. Тут також вперше пропонується ризик-орієнтований підхід до регулювання ШІ та виділяються системи ШІ з високим ризиком. Біла книга закріплює необхідність співвідношення ШІ з правами людини, а також збереження контролю людини над системами ШІ. Документ спрямований на формування «екосистеми довіри», в межах якої забезпечуватиметься безпечний розвиток ШІ при дотриманні цінностей Союзу та прав громадян ЄС [2].

Біла книга пропонує ризик-орієнтований підхід до регулювання ШІ. В Акті ІІ виділено кілька рівнів ризику: системи з неприйнятним рівнем ризику, системи з високим ризиком, системи з обмеженим ризиком та системи із мінімальним ризиком. Союз формує підхід, який не гальмує розвиток технологій і водночас забезпечує гарантії захисту людських цінностей, прав і свобод людини. За рахунок закріплення правил та заборон щодо певних систем з'являється можливість компенсувати технологічне відставання Союзу від основних конкурентів. Дуже важливим аспектом підходу до ЄС є формування довіри громадян та бізнесу до технологій ШІ.

Європейський Союз до 2025 року збирається ухвалити закон, який регулюватиме розвиток систем штучного інтелекту. Яка імовірність того, що в Україні можливо приймуть подібний закон? Це неминуче, людство вже відчуває на собі необхідність регуляції цих процесів, тому рано чи пізно в Україні це теж відбудеться. Наскільки це законодавство актуальне у сучасних умовах війни — питання дискусійне. Адже реалізація певних заходів щодо концепції розвитку ШІ передбачає розвиток і науково-правової системи. Нещодавно провели монографічне дослідження, на якому зібралось понад 40

українських і закордонних докторів наук, де створили стратегію розвитку штучного інтелекту на 2023-2030 роки. Вона передбачає як гармонійний розвиток в основних, ключових сферах суспільства, науки, освіти, промисловості, так і бачення розширення законодавчої бази врегулювання цього процесу [3].

ШІ є важливим для людства та існує у всіх сферах людської діяльності. ШІ відіграє вирішальну роль у сучасному світі, забезпечуючи автоматизацію, покращуючи процес прийняття рішень, підвищуючи ефективність та продуктивність, а також створює нові можливості для інновацій та зростання в різних галузях, включаючи охорону здоров'я, фінанси, виробництво, транспорт, електронну комерцію, освіту тощо. Наприклад, велика роль ШІ у медицині. ШІ може зробити революцію в медицині, допомагаючи в діагностиці, виборі лікування, розробки ліків та профілактики захворювань. Він може аналізувати великі обсяги медичних даних виявлення закономірностей та надання інформації, яка може допомогти медичним працівникам приймати більш швидкі та точні рішення.

ШІ також може допомогти у прогнозуванні ефективності лікування. За допомогою ШІ лікарі можуть проводити більш точні діагностики, передбачати можливі захворювання та розробляти індивідуальні лікувальні плани для пацієнтів. ШІ може покращити охорону здоров'я за рахунок покращення медичної діагностики, лікування та досліджень, а також допомоги в адміністративних завданнях, таких як планування пацієнтів та обробка медичних даних. І також може допомогти у прогнозуванні та профілактиці захворювань та персоналізованої медицини. Утім, ШІ викликатиме стурбованість з приводу етики та конфіденційності щодо використання даних пацієнтів та процесів прийняття рішень.

Крім того, штучний інтелект також важливий у сфері освіти. Його можна використовувати для покращення ефективності викладачів та один із способів підвищити їх продуктивність за допомогою ШІ – використовувати інструменти на базі штучного інтелекту для персоналізованого навчання та оцінки. Ці інструменти можуть аналізувати дані студентів, виявляти сильні та слабкі сторони та пропонувати індивідуальні шляхи навчання кожному студенту. У цій сфері ШІ штучний інтелект може допомогти автоматизувати рутинні завдання, такі як виставлення оцінок, дозволяючи викладачам зосередитися на більш важливих завданнях,

таких як планування лекції та індивідуальне навчання.

Системи моніторингу на основі ШІ також можуть в режимі реального часу допомагати викладачам побудувати зворотний зв'язок зі студентами, що дозволяє більш ефективно втручатися та коригувати стратегії навчання. Також ШІ може бути корисним у сфері персоналізованого навчання, інтелектуальних систем навчання, автоматичного оцінювання та виявлення плагіату. ШІ також може допомогти у виявленні студентів з особливими освітніми потребами, надаючи їм цільову підтримку та ресурси для підвищення їх успішності.

Утім ШІ несе в собі й певні загрози. Так, Ілон Маск, як підприємець-мільярдер і генеральний директор Tesla, SpaceX, Neuralink та The Boring Company, відомий своїми амбітними цілями революціонізувати автомобільну, аерокосмічну та технологічну галузі, висловив стурбованість щодо потенційної небезпеки штучного інтелекту, назвавши його найбільшою екзистенційною загрозою для людства. Він закликав до більш суворого регулювання та нагляду за розвитком штучного інтелекту, щоб забезпечити його безпечно та відповідальне використання. Ілон Маск виголосив багато промов про штучний інтелект, але його загальна ідея полягає в тому, що штучний інтелект репрезентує значний ризик для людства, якщо ми не підходимо до нього обережно. Він попередив, що ШІ може стати некерованим і представляти екзистенційну загрозу людству. Він вважає, що регулювання та нагляд необхідні для забезпечення безпечної та етичної розробки штучного інтелекту. Ілон Маск, співзасновник Apple Стів Возняк та інші видні діячі у сфері технологій навіть підписали відкритий лист із проханням зупинити як мінімум на шість місяців навчання систем штучного інтелекту (ШІ) потужніше, ніж GPT-4 [4].

Хоча ШІ – це комп'ютерна система, яка може виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту, такі як візуальне сприйняття, прийняття рішень та обробка природної мови. Проте ШІ не вистачає свідомості, творчості та емоційного інтелекту, якими володіють люди. З іншого боку, люди мають здатність критично мислити, саморефлексувати і відчувати широкий спектр емоцій. У цьому, одним із найтривожніших питань, що стосуються ШІ може стати: «Які потенційні етичні наслідки створення інтелектуальних машин, які можуть думати та діяти автономно?»

Наслідки створення інтелектуальних машин, які можуть мислити та діяти автономно можуть включати такі переваги, як підвищення

ефективності та продуктивності, а також такі ризики, як втрата робочих місць, проблеми з конфіденційністю та потенційне неправильне використання чи зловживання технологією. Крім того, розробка таких машин може порушити етичні питання про природу свідомості, ролі технологій у суспільстві та відповідальності людей за забезпечення безпечного та етичного використання цих машин.

На жаль не існує універсального вирішення етичних проблем, пов'язаних зі ШІ, але деякі можливі підходи включають:

- 1) розробку етичних принципів та стандартів для розробки та використання ШІ та забезпечення їх дотримання;
- 2) забезпечення прозорості, підзвітності та зрозумілості систем ШІ та його процесів у прийнятті рішень;
- 3) заохочення міждисциплінарної співпраці між розробниками ШІ, фахівцями з етики, соціологами та іншими зацікавленими сторонами для виявлення та вирішення етичних проблем;
- 4) пріоритет безпеки, захищеності та конфіденційності окремих осіб та груп, на яких можуть вплинути системи ШІ;
- 5) участь у суспільному діалозі та освіті про ШІ і його потенційні етичні наслідки для підвищення поінформованості та заохочення відповідального використання;
- 6) підтримка та інвестування у дослідження етичних наслідків ШІ та вивчення способів зниження потенційної шкоди.

Незважаючи на означені вище проблеми, в останні роки ШІ досяг значних успіхів і може зробити революцію в різних галузях. Однак є також побоювання щодо його впливу на суспільство, як-от, заміщення робочих місць та упередженість при прийнятті рішень. Саме тому, необхідно прийняти нормативно-правові акти про ШІ, це може бути або серія рамкових законів, або окремий закон, який регулюватиме обмеження застосування ШІ, а також визначатиме контролюючі органи у цій сфері. Аби ми розуміли, що можливість використання штучного інтелекту зловмисниками – мінімальна. У цьому важливі безперервні наукові дослідження та розробки, поряд з етичними міркуваннями, які мають вирішальне значення для забезпечення відповідального використання ШІ.

Список використаної літератури:

1. Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (AI Act). URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/75788> / (дата звернення: 27.09.2023).

2. White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf (дата звернення: 27.09.2023).
3. Штучний інтелект: експерт розповів про загрози, можливості та перші спроби контролю. Суспільне. Новини. 25 черв. 2023 р. URL: <https://suspilne.media/511347-stucnij-intelekt-ekspert-rozroviv-pro-zagrozi-mozlivosti-ta-persi-sprobi-kontroly/> (дата звернення: 27.09.2023).
4. Яку загрозу вже зараз становить людству штучний інтелект і як можна її усунути? Громадське радіо. 2 квіт. 2023 р. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynuu-maraton/yaku-zahrozu-stanovyt-liudstvu-shtuchnyu-intelekt-vzhe-zaraz-i-iak-mozhna-ii-usunuty> (дата звернення: 27.09.2023).

Булеца С.Б.
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID ID: <https://rcid.org/0000-0001-9216-0033>

МІСЦЕ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ ТА ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКУ В МОДНОМУ ПРАВІ (FASHION LAW)

Модне право (Fashion Law) на сьогоднішній день молодий напрямок наукового дослідження, який тісно пов'язане з правом інтелектуальної власності. Індустрія моди стрімко розвивається, що призводить до порушення прав дизайнерів, власників брендів і тому представники індустрії моди мають право захистити свою інтелектуальну власність і дуже важливо знати та розуміти, як захистити інтелектуальну власність. Індустрія моди є висококонкурентною, швидкозмінною та сезонною. На відміну від інших секторів ринку, мода процвітає завдяки підробкам. Модні моделі, які можна побачити на подіумі Тижня моди в Нью-Йорку, часто копіюють і продають дешево наступного тижня. Але замість того, щоб завдати шкоди бренду та репутації модних дизайнерів високого класу, той факт, що продаються дешеві підробки, насправді надає більшого статусу «справжнім речам», яких модниці завжди прагнуть, таким чином підвищуючи вартість бренду [1].

Зовнішній вигляд речі, зокрема таких її елементів "trade dress" [2] як логотип, дизайн, колір та назва, може бути захищений в Україні свідоцтвом на товарний знак, патент на промисловий зразок або винахід, а також авторським правом. Українські дизайнери рідко вдаються до комплексного захисту своїх творів, віддаючи перевагу одному чи кільком способам захисту. Торгове оформлення — це розширення захисту торговельної марки на «дизайн і форму матеріалів, у які упакований продукт, перш за все. «Конфігурація продукту», дизайн і форма самого продукту, також можуть вважатися форма товарного одягу» [3].

Торговий вигляд (trade dress) — це характеристики зовнішнього вигляду продукту або його упаковки (або навіть дизайну будівлі), які вказують споживачам на джерело продукту. Комерційне оформлення — це аспект законодавства про торговельні марки, який є формою права про захист інтелектуальної власності.

Однак, більшою мірою через закон про «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [4], а не авторське право, інтелектуальна власність відіграє важливу роль у поширенні та прибутковості швейної промисловості. Здається нерозумним, що авторське право та суміжні права в Україні не забезпечують моду таким же рівнем захисту, як інші творчі засоби масової інформації, такі як мистецтво, література та кіно. Це тому, що модні дизайни також є творчими та оригінальними. Але проблема полягає в тому, що елементи не можуть бути функціональними для захисту авторського права. Таким чином, основні дизайни одягу можна копіювати без будь-яких правових наслідків. «Якщо ви хочете бути оригінальним, будьте готові до копіювання», — це цитата, приписана Коко Шанель. Товарні знаки служать вказівкою покупцям, що певний продукт походить із певного джерела, незважаючи на те, що вони можуть мати різні форми. Незважаючи на те, що назви брендів і слогани є звичайними товарними знаками, звуки, запахи та навіть кольори можуть служити товарними знаками.

Перед тим, як почати використовувати торговельну марку, надзвичайно важливо провести пошук торговельної марки, щоб дізнатися, чи є хтось на ринку, хто використовує подібну марку і може претендувати на ваші права. Можна використовувати різні ступені пошуку залежно від важливості позначки. Наприклад, якщо логотип використовується як основна назва бренду, варто витратити гроші, щоб використовувати пошукове агентство, щоб знайти все, що потрібно. Пошукове агентство може знайти всі реєстрації торгових марок, назви компаній, облікові записи в соціальних мережах, домен імена та веб-сайти.

Власники торговельних марок мають можливість зареєструвати свою марку в державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ) [5]. Захист торговельної марки триває десять років, а свідоцтво на торговельну марку може бути продовжено кожні десять років. Після реєстрації торговельної марки надзвичайно важливо стежити за ринком, щоб переконатися, що ніхто інший не використовує вашу марку, щоб порушити ваші права.

У модному бізнесі дизайнери часто використовують власні назви як назви своїх брендів. Приклади цього включають Calvin Klein, Donna Karan, Alexander McQueen, Andre Tan, Diana Dorozhkina, KARAVAY,

6. *Необхідність збалансування відповідальності.* На думку Б.Львова, нині ефективним шляхом вирішення проблеми порушень зокрема авторських прав є примусово-каральні заходи, але обов'язково — за умови підтримки балансу. Авторські права, на відміну від усіх інших прав інтелектуальної власності, мають дієвий механізм захисту, тут може бути стягнута компенсація. Однак, такий механізм може бути використаний як для наведення порядку (зробити порушення неефективним, невігідним), так і для знищення бізнесу. Тому, звичайно, правовласник має бути захищений, але й заходи, що застосовуються до порушника, не повинні бути надмірними. Тут дуже важлива підтримка балансу [4]. Підтримуємо необхідність такого “балансового” підходу до відповідальності і щодо всіх інших прав інтелектуальної власності.

У якості підсумку зауважимо, що перед сучасним законодавцем постають все ті ж два ключові завдання (забезпечити ефективний захист виключних прав та при цьому гарантувати зацікавленим особам обмежений доступ до використання чужих результатів інтелектуальної діяльності), але із серйозною поправкою на актуальні запити: цифровізацію, динаміку відносин та ускладнену структуру відносин. На наш погляд, за таких умов ефективним може стати максимально гнучке регулювання, що потребує переміщення акцентів із матеріального права на правові процедури, а також підвищення ролі «неформальних» способів захисту, таких як збереження конфіденційності щодо технологій, баз даних, ноу-хау тощо. Однак законодавство про товарні знаки дозволяє використовувати особисте ім'я людини як торгову марку, лише якщо широка громадськість визнає, що це ім'я є джерелом брендіваних товарів. Як правило, лише після значної реклами та просування бренду досягається цей рівень визнання швидко. Важливо пам'ятати, що дизайнери, які тільки починають працювати в цій галузі, повинні знати, хто володіє правами на ім'я бренду. Це пов'язано з тим, що роботодавці, які намагаються зареєструвати ім'я дизайнера як бренд, часто намагатимуться захистити свої інвестиції, підписуючи частину прав від свого імені.

Як торговельну марку можуть бути зареєстровані не тільки назва бренду, прізвище дизайнера, але й колір або поєднання кольорів. Така практика не є поширеною для України, але використовується найвідомішими світовими брендами. Справа в тому, що отримати правову охорону на певний колір і навіть їхню

комбінацію досить складно. Необхідно довести, що такий колір асоціюється з конкретним представником fashion-індустрії, як блакитна коробочка з Tiffany або червона підошва для взуття з Christian Louboutin [6].

Художні результати, такі як фотографії, музика та фільми, зазвичай захищені законами про авторське право. Тим не менш, його також можна використовувати для захисту дизайну тканини, ювелірних виробів і елементів модного одягу, які є креативними, але концептуально відокремлені від своїх функціональних компонентів (наприклад, приваблива пряжка ременя). Твір має володіти певною мірою творчості, перш ніж він може бути зареєстрований як авторське право. Реєстрація дозволяє власнику подати позов про порушення до суду та отримати компенсацію.

Автори художніх творів мають право оформити та зареєструвати свої твори* в якості об'єктів авторського права на території України [7]. У більшості випадків дизайн логотипу, картини, ескізи та малюнки, дизайн форми виробів і інші художні твори вважаються художніми творами*.

Право власності на дизайн виробу України підтверджується патентом на промисловий зразок України [8], який діє на території тієї держави, де її отримано. Міжнародного патенту на промисловий зразок немає. На території України володіти патентами на промисловий дизайн мають право фізичні та/або юридичні особи – резиденти та/або нерезиденти України. Патент України на промисловий зразок необхідно підтримувати щороку. Тобто, щороку необхідно сплачувати відповідний державний збір за підтримку у дії промислового зразка. Термін дії патенту України на промисловий зразок становить 10 років від дати подання заявки до УКРНОІВІ (за умови щорічної підтримки патенту в дії). Термін дії патенту України на промисловий зразок може додатково бути продовжений на 5 років після 10 років, за умови відповідної заяви від власника патенту, та за умови сплати відповідного збору.

В Україні можна запатентувати такі вироби та об'єкти інтелектуальної власності у сфері моди, дизайну та зовнішнього вигляду: одяг та галантерейні вироби (патентований зовнішній вигляд одягу); дорожні вироби, сумки, валізи, футляри, парасольки

*Твір образотворчого мистецтва - скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього дизайну (у тому числі сценічного дизайну, накреслення (дизайну) шрифтів) тощо.

*Твори художнього дизайну відносяться до об'єктів авторського права.

та особисті пристрої; текстильні штучні вироби, штучні та натуральні листові матеріали; прикраси.

Законодавство України дозволяє патентувати промисловий зразок на форму, малюнок, забарвлення або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд (дизайн) промислового виробу та призначені для задоволення естетичних і ергономічних вимог. Таким чином, основною метою оформлення та реєстрації патенту на промисловий зразок є придбання та захист прав на зовнішній вигляд, дизайн, форму та колір продукту, який використовується в торгівлі, промисловості, побуті та інших областях.

Особливістю патентів на промислові зразки є те, що такі патенти не захищають конструктивні та технічні особливості виробу, патент захищає виключно зовнішній вигляд виробу. У 2016 році Андрій Тищенко (Andre Tan) розробляючи дизайн форми українських спортсменів для олімпійських ігор у Ріо, створив унікальний принт для тканини в стилі національних кольорів, який отримав назву "діамантова Україна", і зареєстрував малюнок принта як промисловий зразок. Діана Дорожкіна запатентувала як промисловий зразок створену нею оригінальну модель жіночого жилета під назвою "D DREAM". Але це більше виняток, ніж правило [9, с. 206].

Патенти на промисловий зразок також можуть захищати форму, конфігурацію та/або поверхневий орнамент продукту. Ці патенти обмежуються зовнішнім виглядом продукту та не поширюються на інновації чи структурні чи функціональні характеристики. Багато типів товарів мають патентний захист. Приклади продуктів включають окуляри, взуття, сумки та сумки, меблі, упаковку товарів, освітлення та навіть фотографії екранів електронних дисплеїв. Незалежно від того, чи є патенти на зразки єдиним доступним засобом захисту інтелектуальної власності чи є частиною загальної правової стратегії, вони можуть відігравати важливу роль у захисті інновацій у дизайні та зменшенні конкуренції.

Таким чином, ні свідоцтва, ні патенти не захищають дизайнерів від плагіату, найпоширенішого порушення Інтелектуальної власності в індустрії моди. Посягання на втілені в речах дизайнерські ідеї, запозичення технік і дизайну, а іноді й повне копіювання продукту зазіхає на авторство його творців. Але в нашому законодавстві правова охорона поширюється не на ідеї, методи, про-

цеси, способи та концепції, а лише на форму вираження твору. Це означає, що авторські права на техніки вишивки, викрійки, в'язання та інші методи не захищені. У сфері моди авторське право може охороняти ескізи та викрійки одягу як твори образотворчого та прикладного мистецтва, але не сам одяг, який використовується для утилітарних цілей. Для захисту авторських прав на малюнок чи ескіз, використаний у виробі, дизайнеру не обов'язково реєструвати їх; краще, якщо вони підтвердять факт і дату їх створення.

Список бібліографічних посилань:

1. Sharon Urias. Comparing trademark issues in very different industries: fashion, cannabis, high-tech. 2023. URL: <https://www.reuters.com/legal/litigation/comparing-trademark-issues-very-different-industries-fashion-cannabis-high-tech-2022-11-21/>
2. Merges, Robert P.; Menell, Peter S.; Lemley, Mark A. (2007). Intellectual Property in the New Technological Age (4th rev. ed.). New York: Wolters Kluwer. p. 29. ISBN 978-0-7355-6989-8.)
3. Trade dress definition. 2023. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/trade_dress
4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
5. Державна організація "Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій". 2023. URL: <https://ukrpatent.org/uk>
6. Даря Ганзієнко. Как дизайнеру в Украине защитить свое творчество. 2017. URL: <https://biz.nv.ua/experts/kak-dizajneru-v-ukraine-zashchitit-svoe-tvorchestvo-1553786.html>
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
8. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>
9. Самоловова Н. В. Незареєстрований промисловий зразок в індустрії моди в Україні. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. С.206/ URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/56852/1/P203-208.pdf>

Безега Т. М.,
*к.і.н, доктор філософії, докторант
кафедри цивільного права та
адвокатури Харківського національного
юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого, адвокат. м. Ужгород, Україна.
Науковий консультант – д.ю.н., проф.
кафедри цивільного права та
адвокатури Харківського національного
юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого Т.Б.Вільчик*

ІТ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

З появою ІТ технологій кардинально змінилися суспільні відносини в багатьох сферах діяльності людини. Інформаційні технології значно пришвидшили, а під час пандемії COVID-19 та у воєнний період, ще й уможливили роботу зокрема і інституту адвокатури України. Однак разом з цим підняли і багато питань, пов'язаних саме із інформаційною діяльністю та інформаційним забезпеченням органів адвокатського самоврядування.

За твердженням В.Святоцької впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних засобів у систему органів адвокатського самоврядування передбачає створення сучасних електронних сервісів, призначених для спрощення здійснення окремих компонентів професійної діяльності адвоката, зокрема, таких, як підвищення кваліфікації, оплата організаційних внесків, поширення інформації щодо місця знаходження і спеціалізації адвокатів для потреб їх клієнтів тощо [1].

Не можливо не відзначити, що впродовж останніх років національна асоціація адвокатів України приділяє велику увагу питанням диджиталізації та розширенню функціоналу власного порталу.

З 2013 року на офіційному сайті НААУ починає функціонувати Єдиний реєстр адвокатів України. Це відкрита офіційна база даних, якою може скористатися кожен, у кого є доступ до Інтернету. Вона містить дані про адвокатів, їх робочі контакти, статус – діючий або призупинений, наявність дисциплінарних санкцій проти адвоката, професійні досягнення та нагороди. Статус адвоката в Україні не може бути підтвердженим повністю без внесення даних про нього в цей реєстр [2].

У рамках стратегічного напрямку діяльності НААУ проводиться постійне вдосконалення Єдиного реєстру адвокатів України як з точки зору захисту даних, так і з точки зору дизайну, наповнення та додаткових функцій у профілі адвоката в ЄРАУ.

Відповідно до даних адміністрації НААУ, вже на 16.11.2022 р. 46,8 тисяч адвокатів (з 65,5 тис. зареєстрованих в ЄРАУ) – здійснюють свою діяльність, а майже 37,5 тисяч адвокатів – зареєстровані та активно користуються послугами онлайн-кабінету [3]. «Хоча ще в 2013-2014 роках багато хто з адвокатів не мав навіть електронної пошти, а тепер всі онлайн, і в дуже короткий термін. Ми продовжуємо роботу над цим», - зазначив на засіданні Ради адвокатів України заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій [4].

У створених онлайн-кабінетах адвоката було запроваджено електронну генерацію ордерів (які захищені від підробок, оскільки мають унікальний QR-код. Якщо хтось бажає перевірити профайл адвоката, який сформував ордер, він має можливість зробити це просто просканувавши QR-код за допомогою телефону.), онлайн-підвищення кваліфікації та автоматичне зарахування залікових балів. Про висвітлення своєї діяльності НААУ має сучасні інструменти для комунікації з адвокатською спільнотою не тільки через свій сайт, а й через адресні розсилки, соціальні мережі та телеграм-канал [5].

Перш за все, треба зазначити, що Радою адвокатів України на сьогодні прийнято ряд важливих організаційних рішень до кінця дії режиму воєнного стану. Серед них є рішення відповідно до якого, з метою захисту адвокатів, було закрито для публічного доступу інформацію про їхні адреси, мобільні телефони, фотографії, соцмережі, розміщені в Єдиному реєстрі адвокатів України [6].

У свою чергу, на період запровадження воєнного стану НААУ, яка об'єднує всіх адвокатів України та функціонує з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування, бу-

ла змушена працювати в дистанційному режимі [7].

На відміну від інших органів адвокатського самоврядування, таких як ради адвокатів регіонів, Рада адвокатів України, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії зобов'язані не тільки забезпечити кворум під час ухвалення рішень, але й дотримати прав усіх громадян, що за законом можуть брати участь у засіданнях та наділені правами. Це особи, що виявили намір отримати право на провадження адвокатської діяльності, адвокати, щодо поведінки яких були подані скарги, та, власне, самі скаржники [8].

Зважаючи на неможливість своєчасного внесення законодавчих змін, у березні 2022 року постало питання пошуку рішень для оптимізації кваліфікаційних і дисциплінарних процедур на рівні Ради адвокатів України із одночасним дотриманням усіх вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Після узгодження технічного рішення онлайн-засідань із вимогами законодавства, було напрацьовано відповідні зміни до Регламенту ВКДКА [9], Регламенту КДКА регіону [10] та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність [11]. Результатом роботи стало ухвалення рішення Ради адвокатів України №34 від 25.03.2022 р. [12], яким уможливили проведення дистанційних онлайн засідань (в режимі реального часу при підключенні до Інтернету) за допомогою програм, відеоконференцзв'язку та інших засобів комунікації) [13], прописавши процедуру як для членів органів адвокатського самоврядування, так і для учасників справ.

Вказані технічні та організаційні заходи у своїй сукупності дозволили не лише відновити у найкоротший термін роботу кваліфікаційно-дисциплінарних органів адвокатури та оптимізувати процедурні питання, але й забезпечити суттєву економію витрат. Таким чином, напрацьована практика цілком може використовуватися і у подальшому після припинення воєнного стану [14].

Не менш важливим є використання інформаційних технологій в процесі підвищення кваліфікації адвоката. Значний акцент на використанні інформаційних технологій було зроблено в процесі реформування механізму підвищення кваліфікації адвокатів у 2019 та 2021 роках (пов'язане з прийняттям Порядку № 20 від 14 лютого 2019 року [15], Порядку №111 від 21 вересня 2019 року [16] та нової редакції Порядку № 63 від 3 липня 2021 року [17]). Основною метою

цієї реформи, як зазначають науковців була побудова чіткої та зрозумілої в технічному плані процедури підвищення кваліфікації адвокатів в Україні [18]. Перевагами цього етапу реформування процедури підвищення кваліфікації адвокатів називають насамперед суттєве спрощення як доступу до інформації, яка безпосередньо пов'язана із відповідними заходами підвищення кваліфікації (зокрема, створено інтернет-платформу Центру акредитації ВША НААУ (<http://cpd.hsa.org.ua/>), на якій в тому числі розміщена інформації про поточні та постійні акредитовані заходи з підвищення кваліфікації адвокатів, а у розділі «Кабінет адвоката» доступною є інформація, зокрема, про нараховані йому залікові бали, участь у запланованих заходах, а також щодо виконання вимог про підвищення кваліфікації за відповідний обліковий період) [19].

Враховуючи те, що сучасного адвоката неможливо уявити без застосування інформаційних технологій, було створено Комітет з ІТ-права [20], який є постійно діючим колегіальним дорадчим органом, утвореним при Національній асоціації адвокатів, метою якого є сприяння розвитку ІТ-права, ІТ-технологій та ІТ-бізнесу, розширення спеціалізованих практик у сфері інформаційних технологій та забезпечення ефективного захисту прав людини [21].

Ще одним з ІТ технологій є Комітет з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності. Створення даного комітету було зумовлене насамперед стрімким розвитком цифрових технологій. Захист інформації, електронних даних і документів адвоката, його комп'ютерної техніки та пристроїв, засобів телекомунікації та зв'язку, що є одним із пріоритетних завдань як для кожного окремого адвоката, так і для органів адвокатського самоврядування в цілому. Такий захист має на меті недопущення заподіяння шкоди клієнтам, а також репутації та майну самого адвоката та інституту адвокатури зокрема.

«Що стосується захисту інформації в асоціації адвокатів України, то цим питанням почали займатися кваліфіковані спеціалісти відразу після початку роботи самоврядного органу. Важливо, що така діяльність проводиться в достатньому обсязі та на високому рівні, який гарантує захист всієї інформації, володільцем якої є НААУ». - зазначив Голова комітету НААУ з кібербезпеки Максим Сорока [22].

Звідси можна зробити висновок, що Інститут адвокатури України в період бурхливого розвитку сучасних ІТ технологій, успішно реалізує десятки технологічних рішень, для інтелектуаль-

ного вдосконалення функціонування органів адвокатського самоврядування України. Згадані вище інновації прискорюють адаптацію адвокатської спільноти нашої країни до умов сучасного глобалізованого світу.

Список бібліографічних посилань:

1. Святоцька В. Діджиталізація у професійному та особистому житті адвоката. Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали III Міжнар. наук. практ. конф. (м. Харків, 16 груд. 2021 р.) / редкол.: Вільчик Тетяна (голова), Ковальова Яна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. – Харків : Право, 2021. – 436 с. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/SB_Advocacy_of_Ukraine_2021.pdf
2. Адвокатура України успішно реалізувала десятки технологічних рішень для спрощення доступу громадян до правової допомоги – Лідія Ізовітова. 27.11.2020 р. URL: <https://unba.org.ua/news/6067-advokatura-ukraini-uspishno-realizovala-desyatki-tehnologichnih-rishen-dlya-sproshennya-dostupu-gromadyan-do-pravovoi-dopomogi-lidiya-zovitova.html>
3. Протягом року до лав адвокатської спільноти долучилося майже 3 тисячі адвокатів. 16.11.2022 р. URL: <https://unba.org.ua/news/print/7709-protyagom-roku-do-lav-advokats-koi-spil-noti-doluchilosya-majzhe-3-tisyachi-advokativ.html>
4. В Україні – майже 62 тисячі адвокатів. 14.09.2021 р. <https://unba.org.ua/news/print/6923-v-ukraini-majzhe-62-tisyachi-advokativ.html>
5. Федорів В. Крок у сьогодення. На юридичному ринку починає працювати унікальний ІТ-продукт. 27.02-05.03.2021 URL: <https://zib.com.ua/ua/print/146851-na-ukrainskomu-yuridichnomu-rinku-zyavivsyia-unikalniy-it-pro.html>
6. Про закриття для публічного доступу персональних даних адвокатів у Єдиному реєстрі адвокатів України на період запровадження воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 2 березня 2022 року № 22. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-02-r-shennyarau-22_62443775bdf77.pdf (дата звернення 20.04.2022).
7. Оніщик Ю.В. Організаційно-правові засади діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6373/13409-1?inline=1>

8. Вилков С.В. Навіть у воєнний час ми вимушені відстоювати незалежність інституту адвокатури. Юридична практика. 20.01.2023 р. <https://pravo.ua/navit-u-voiennyi-chas-my-vymusheni-vidstoiuvaty-nezalezhnist-instytutu-advokatury-serhii-vylkov-holova-vkdka/>
9. Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затверджений рішенням Ради адвокатів України № 78 від 04-05.07.2014 (з наступними змінами та доповненнями) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr078871-14>
10. Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затверджений рішенням Ради адвокатів України № 268 від 17.12.2013 (з наступними змінами та доповненнями) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr268418-13>
11. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням Ради адвокатів України № 120 від 30.08.2014, із змінами // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14>
12. Рішення Ради адвокатів України № 34 від 25.03.2022 «Про внесення змін та доповнень до Регламенту ВКДКА, Регламенту КДКА регіону та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0034871-22>
13. ВКДКА проведе дистанційні засідання за новими правилами. 19.04.2022 р. Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/151213.html>
14. Вилков С.В. Правове забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування у період воєнного стану (досвід ВКДКА) URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/1&isAllowed=y>
15. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України № 20 від 14 лютого 2019 року (втратив чинність). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2019-02-14-poryadki-20_5ca35aef7a1b9.pdf
16. Про внесення змін та доповнень до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України та Положення про помічника адвоката: рішення Ради адвокатів України № 111 від 21.09.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr111871-19#Text>

17. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України (нова редакція), затверджений Рішенням Ради адвокатів України від 03.07.2021 № 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr063871-21#Text>.

18. Заяць С.О., Скриньковський Р.М., Антонюк С.А. Підвищення кваліфікації адвокатів України в світлі реалізації принципів організації та діяльності адвокатури. *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante*. 2019. V. 6. URL: dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2755/1/74-271-PB_removed.pdf.

19. Заборовський В.В. Використання іт технологій в процесі підвищення кваліфікації адвоката. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 3 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/19-2.pdf>

20. Положення про Комітет з ІТ-права, затверджене рішенням Ради адвокатів України № 43 від 30 березня 2018 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2018-03-30-polozhennya-43_5ad70664b4502.pdf.

21. Заборовський В.В., Манзюк В.В., Олійник Р.Б. Види інформаційних технологій, які застосовуються адвокатом у своїй професійній діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 239-243. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_2_2020_sai-t-1.pdf.

22. Петраш К. Голова комітету НААУ з кібербезпеки Максим Сорока: «Потрібно навчитися жити так, щоб якість нашого життя не погіршувалася та не залежала від вірусів» 17.10—23.10.2020 р. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/145030.html>

Ващинець І.І.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та галузевих
правових дисциплін
Київського університету права Національної
академії наук України
ORCID 0000-0002-6983-6151,
моб.тел. +38 096 825 5121
vashchinets@gmail.com*

ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ У НОВОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ “ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА”

У процесі реформування вітчизняного законодавства про інтелектуальну власність 1 грудня 2022 р. прийнято Закон України “Про авторське право і суміжні права” №2811-IX (надалі – Закон №2811) [1], який замінив чинний з 1994 року Закон з такою ж назвою (надалі – Закон №3792) [2]. Новий Закон №2811 є більшим за обсягом та детальніше регламентує правовідносини у сфері авторського права і суміжних прав, зокрема, випадки вільного використання творів.

Випадки вільного використання творів у вітчизняному праві традиційно розглядаються як обмеження та винятки [3] у розумінні частини другої статті 424 Цивільного кодексу України, яка передбачає можливість встановлення законом винятків та обмежень у майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав [4]. Аналогічно частина четверта статті 22 і частина четверта статті 43 Закону №2811 містять посилання на вільне використання творів і вільне використання об'єктів суміжних прав відповідно як на обмеження прав.

Чинний до 01.01.2023 Закон №3792 у статтях 21-25 визначав випадки вільного використання творів, а також випадки вільного відтворення творів у особистих цілях і для навчання, вільного відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом і вільного копіювання, модифікації і декомпіляції комп'ютерних програм. Закон №2811, з одного боку, деталізував обмеження майнових прав автора, що містилися у

попередньому законі, а з іншого додав нові, раніше невідомі вітчизняному законодавству обмеження, водночас уточнивши умови вільного використання творів.

Так, стаття 22 Закону №2811 визначила чотири випадки вільного використання творів без зазначення імені автора і джерела запозичення, чого не було у попередньому законі, який вимагав такого зазначення за будь-яких обставин. Зокрема, не потрібно зараз зазначати інформацію про автора і джерело запозичення у разі відтворення творів у відповідному обсязі для забезпечення судового, адміністративного, кримінального провадження, нормотворчої діяльності, вчинення нотаріальних дій, забезпечення громадської безпеки, а також при публічному виконанні музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній і поховання.

Інші два випадки відтворення твору без зазначення імені автора і джерела запозичення стосуються демонстрування, налаштування або ремонту обладнання, перевірку функціонування якого неможливо здійснити без використання творів, а також відтворення твору у вигляді макета, креслення або плану будівлі чи іншої капітальної споруди з метою їх реконструкції. Звичайно, таке відтворення допускається за умови, що його здійснення і обсяг відповідають визначеній меті. Формулювання цих випадків вільного використання творів є новим і в Законі №3792 не зустрічається.

Серед випадків, які потребують обов'язкового зазначення імені автора і джерела запозичення, значна увага у Законі №2811 приділена відтворенню статей та інших невеликих за обсягом творів з освітньою або науковою метою. Чинні положення значно деталізують і розширюють можливості такого використання, зокрема в електронній (цифровій) формі та шляхом надання інтерактивного доступу до цих творів. Саме такими способами пункт 4 частини другої статті 22 Закону №2811 передбачає право вільного відтворення для дистанційного навчання, за умови застосування заходів щодо захисту матеріалів дистанційного навчання від незаконного доступу до них. За наявних обставин воєнного стану в Україні та зумовленої цим необхідності дистанційного навчання, це положення є особливо важливим.

Пов'язане із наведеним нове право виготовлення копій творів, що зроблені із законного джерела з метою пошуку тексту і даних, включених до наукових публікацій або пов'язаних з ними, для

дослідницьких цілей. Це положення застосовується за умови, що використання творів не було прямо заборонено суб'єктами авторського права відповідним чином.

До новел чинного Закону слід віднести також право вільного використання оригінальних баз даних, визначене статтею 26, що передбачає можливість здійснювати будь-які дії, необхідні для забезпечення доступу до вмісту бази даних і нормального використання цього вмісту з тієї метою, для якої законний користувач правомірно отримав копію бази даних, а також можливість відтворення неелектронних баз даних виключно в особистих цілях або для членів сім'ї цієї особи та відтворення будь-яких баз даних для ілюстрації в освітній або науковій діяльності за визначених умов.

Щодо неоригінальних баз даних Законом передбачено дещо вужчі можливості вільного використання, які включають право вилучати чи повторно використовувати значну частину змісту неоригінальної бази даних у разі вилучення та повторного використання для цілей громадської безпеки чи для цілей судового, адміністративного або кримінального провадження, вилучення для цілей ілюстрації в освітній або науковій діяльності, а також вилучення для особистих цілей вмісту неелектронної бази даних. Наведені випадки вільного використання баз даних відповідають положенням статей 6 і 9 Директиви 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради про правовий захист баз даних [5].

У контексті адаптації вітчизняного законодавства до права ЄС слід розглядати наявність у чинному Законі окремої статті 27, присвяченої вільному тимчасовому відтворенню творів. Як зазначається, під цим поняттям слід розуміти тимчасові відтворення твору, які мають проміжний або випадковий (додатковий) характер і є невід'ємною складовою частиною технологічного процесу, а також єдина мета яких полягає в тому, щоб сприяти переданню електронної (цифрової) копії твору посередником у мережі між третіми сторонами або правомірному використанню твору. Такі тимчасові відтворення можуть здійснюватися безоплатно і без дозволу суб'єктів авторського права. Це обмеження майнового права на відтворення твору практично відтворює зміст статті 5(1) Директиви Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві [6].

Уточнено порівняно із старим Законом №3792 права законного користувача на виготовлення резервної копії, декомпіляцію, модифікацію комп'ютерної програми, а також на спостереження, вивчення і дослідження її функціонування. Ці положення, визначені статтею 25 Закону №2811, відповідають статтям 5 і 6 Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/24/ЄС від 23 квітня 2009 року про правову охорону комп'ютерних програм [7].

Статтею 28 Закону №2811 оновлено правове регулювання обмеження майнових прав на вільне відтворення в особистих цілях. Так, до переліку об'єктів, приватне копіювання яких не дозволене, крім прямо визначених відповідними статтями Закону винятків, включено бази даних і твори образотворчого мистецтва, уточнено положення щодо регулювання приватного копіювання і репрографічного відтворення, а також окрема частина статті зараз прямо забороняє вільне відтворення твору в особистих цілях з копії твору, виготовленої з порушенням авторського права. Як і в попередніх випадках, вказані зміни продиктовані, зокрема, адаптацією вітчизняного законодавства до права ЄС.

Новий Закон значно розширив права організацій, які у праві ЄС отримали назву інституцій культурного надбання ("cultural heritage institution"), тобто бібліотек, музеїв з відкритим доступом, архівів і організацій зі збереження аудіо- та відеозаписів. Згідно зі статтею 24 такі організації мають право без дозволу суб'єкта авторського права і безоплатно відтворювати, у т.ч. шляхом репрографії, невеликі за обсягом твори чи їх уривки з навчальною або дослідницькою метою чи для заміни оригіналу або копії непридатного твору з фонду організації, а також надавати твори у позичку та надавати інтерактивний доступ до них без можливості копіювання. При цьому окремо встановлене право інституцій культурного надбання стягувати плату, розмір якої не перевищує суму, необхідну для відшкодування господарських витрат, пов'язаних з наданням послуг на передбачені вказаною статтею відтворення, позичку та інтерактивним наданням доступу до твору. Це не впливає на визнання діяльності цих організацій некомерційною. Зазначені положення відображають підходи, встановлені Директивою Європейського Парламенту і Ради 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС [8].

Нарешті, не можна оминати увагою статтю 23 нового Закону, яка регулює питання вільного використання твору в інтересах особи з обмеженими можливостями сприйняття друкованої інформації

через інвалідність. Це нові положення у вітчизняному законодавстві про авторське право, включення яких до чинного Закону здійснене на виконання міжнародних зобов'язань України щодо імплементації положень Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів, до якого Україна приєдналася 12 січня цього року [9].

Підсумовуючи, можна констатувати, що Закон №2811 визначає випадки вільного використання творів, які обмежують майнові права інтелектуальної власності на твір, у відповідності до положень *aquis communautaire* ЄС та у порядку імплементації положень міжнародних договорів України. Водночас, вплив зазначених обмежень на реалізацію суб'єктивних майнових прав на твір згідно з законодавством України потребує подальших ґрунтовних наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Про авторське право і суміжні права: Закон від 1 грудня 2022 р. №2811-IX // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення 27.09.2023).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон від 23 грудня 1993 р. №3792-XII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 27.09.2023).
3. Див, напр.: Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П.Орлюк, Г.О.Андрощук, О.Б.Бутнік-Сіверський та ін.; за ред. О.П.Орлюк, О.Д.Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. С.105; Anna Tsirat, Yuriy Kapitsa. Intellectual Property Law in Ukraine. The Netherlands: Walters Kluwer, 2011. P.56.
4. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. №435-IV // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 27.09.2023).

5. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0009> (дата звернення 27.09.2023).

6. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0029> (дата звернення 27.09.2023).

7. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0024> (дата звернення 27.09.2023).

8. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&qid=1695804202904> (дата звернення 27.09.2023).

9. Про приєднання України до Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів: Закон від 12 січня 2023 р. №2854-IX // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2854-20#Text> (дата звернення 27.09.2023).

Sergiy Glotov
PhD in Law,
Associate Professor of Law Faculty of Vilnius University
(Lithuania), assistant at the Department of Civil Law of
Yaroslav Mudryi National Law University, research fellow of
IP Research Institute of the National Academy of Legal
Sciences of Ukraine, Attorney
ORCID: 0000-0002-6496-4162
Phone: +380 67 579 2 333
E-mail: glotov.sergiy@gmail.com

CATEGORY OF “USE” FOR WORKS PROTECTED BY RELATED RIGHTS

Since the common feature of the works protected by related rights is their functional and logical connection with the creative works – in fact, that is why they are “related” to copyright – respectively, the essence of the category of “use” for the works protected by copyright and related rights, considering, among other things, the subordination of the latter, is the same. Therefore, in the context of the emphasis on the obligation to secure authorization for use, the essence of the content, the nature of the right to use, and the meaning of the authorization per se are absolutely relevant to the general understanding of this right. We should only note that, just like for copyright holders, authorization is not the only effective tool to control the use, which ensures the exercise of property interest.

The authorization to use the work protected by related rights, just as is the case with copyrighted works, is a legal fact associated with the acquisition by the respective right holder of the right to remuneration, the receipt of which (remuneration) is the evidence of the exercise of property (related) rights. Therefore, authorization is required for the implementation of the methods of use comprising the scope of the exclusive right as defined by the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights” for each of the works protected by related rights separately (Art. 38.1 (Performance), part Art. 39.1 (Phonograms), Art. 40.1 (Videograms), Art. 41.1 (Broadcasting Organizations’ Programs)). Here we note that there is no established list of works protected by related rights in the world. However, the legal standard would arguably include such cultural products as performances, phonograms, and programs of (cable and satellite) broadcasting organizations.

In addition to the above, the methods of use of performances, phonograms, and broadcasting organizations' programs for which authorization is required are defined in Articles 7, 10, and 12, respectively, of the International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations of 26 October 1961 (the Rome Convention), as well as the 1994 TRIPS Agreement (Art. 14), and the WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT) of 20 December 1996.

The list of the methods of use requiring the related rights holder's authorization is not exhaustive under the Ukrainian laws on copyright and related rights.

It should be borne in mind that the authorization to use related rights does not secure exemption from liability for copyright infringement, as ascertained in the resolution of the Supreme Court's Commercial Cassation Court of 30 April 2020 in the case No. 921/441/18*.

Therefore, the authorization to use the work protected by related rights does not release one from the obligation to pay remuneration for the use of the copyrighted work and/or another work protected by related rights.

Therefore, the authorization to use the work protected by related rights does not release one from the obligation to pay remuneration for the use of the copyrighted work and/or another work protected by related rights.

According to Art. 41.3 of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", obtaining the right to use a broadcasting organization's program does not release the user from their obligation to pay remuneration for the use of copyrighted works, performances, phonograms, videograms contained in such a program, in accordance with the procedure contemplated by the Law of Ukraine "On Efficient Management of Property Rights of Right Holders in the Sphere of Copyright and/or Related Rights".

Despite the fact that the law does not provide for the same condition regarding other works protected by related rights, nevertheless, in view of Art. 36.5 of the same Law, the above point applies to all works protected by related rights and is therefore legally flawless.

* <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89038532>

Деревянко Н.З.
доктор філософії в галузі права,
завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4749-6782>
097-172-61-04
rudka.natali@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одна з найповажніших у світовому бізнесі організацій – Торгова палата США, висловлюючи свою позицію щодо значення інтелектуальної власності, наголосила, що саме ця сфера допомагає створювати проривні рішення для глобальних викликів. При цьому захищені права інтелектуальної власності стимулюють підприємців продовжувати добиватися нових досягнень, незважаючи на усі труднощі. І вочевидь воно того варте, що підтверджується, зокрема, таким показником: інтелектуальна власність США станом на 2022 рік коштувала 6,6 трильйона доларів, що перевищує номінальний ВВП будь-якої іншої країни світу [1]. Отож інтелектуальна власність стимулює економічне зростання та конкурентоспроможність, а це своєю чергою актуалізує увагу до проблематики, що пов'язана інтелектуальною власністю, зокрема щодо питань її адміністрування.

Відзначимо, що на сьогодні сформувалася точка зору, що «метою державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності є досягнення максимально можливого рівня розвитку сфери інтелектуальної власності шляхом усебічного захисту й охорони прав її власників і стимулювання їх творчої діяльності» [2, с. 144]. Попри очевидність змісту й значення вказаної мети, доводиться констатувати, що публічне адміністрування в означеній сфері не позбавлене проблемного контексту.

Зокрема, не зменшується актуальність проблем, пов'язаних з формуванням пріоритетів державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності [3]. Експерти наголошують, що обрані державою пріоритети розвитку сфери інтелектуальної власності, власне як і стратегічні пріоритети інноваційної діяльності, є надто широкими, що не сприяє концентрації інтелектуального потенціалу суспільства на розв'язанні найбільш актуальних на сьогодні проблем [4, с. 214]. Між тим «в умовах відсутності єдиної стратегічної лінії прогнозування наслідків заходи державної політики у сфері науки не мають належної ефективності, що підтверджується багаторічним як зарубіжним, так і вітчизняним досвідом» [3, с. 35]. Зважаючи на вказане, нагальним є наукове обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності з релевантним відображенням таких пріоритетів у національному законодавстві, що регулює вказану сферу.

Крім цього дослідники звертають увагу на наявність питань щодо визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності [5]. Пошук обґрунтованої відповіді на вказане питання ускладнюється доволі широким переліком відповідних суб'єктів, що включає центральні органи виконавчої влади, апарати управління центральних органів виконавчої влади, їхні територіальні підрозділи; місцеві органи виконавчої влади, їхні структурні підрозділи; органи зі спеціальним статусом. При цьому усі суб'єкти наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями і функціями у сфері інтелектуальної власності, що у поєднанні з їхньою кількістю створює певні складності у практичній реалізації громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів в означеній сфері.

Ще однією проблемою, яка опинилася у центрі уваги останнім часом є створення ефективного механізму державного управління інтелектуальною власністю [6]. Відзначимо, що конструкція адміністративно-правового забезпечення певного юридичного змісту певних правовідносин або реалізації певних норм (правил, установлень) зумовлена механізмом адміністративно-правового впливу на суспільні відносини, правову культуру та правосвідомість, а це визначає потребу повноти забезпечення усіх елементів адміністративно-правового впливу [7]. Відповідний вплив потребує

якісної нормативно-правової основи, оптимальної системи суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності, а також системи інституцій спрямованих на забезпечення вказаної сфери корпусом професіоналів щодо юридичного супроводу відповідної проблематики.

Серед актуальних проблем адміністрування у сфері інтелектуальної власності варто виокремити і питання щодо вдосконалення адміністративно-правових заходів регулювання сфери інтелектуальної власності, без чого не можливий ефективний механізм адміністративно-правового впливу на відповідні суспільні відносини. Нині підставою адміністративно-правових заходів регулювання сфери інтелектуальної власності «в Україні є чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), оскільки саме він призначений охороняти сферу інтелектуальної власності від протиправних посягань» [2, с. 144]. При цьому пропозиції щодо способу вирішення цієї проблеми коливаються у діапазоні від виокремлення адміністративних правопорушень щодо інтелектуальної власності в окрему главу Особливої частини КУпАП до ухвалення окремого кодифікованого законодавчого акта – Кодексу інтелектуальної власності з внесенням у нього норм про адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Очевидно остаточне рішення з цього приводу також потребує серйозної дискусії у середовищі науковців і практиків застосування адміністративно-правових заходів регулювання сфери інтелектуальної власності.

Наведений перелік актуальних проблем адміністрування у сфері інтелектуальної власності очевидно має оглядовий характер, що зумовлено і змістовними обмеженнями поданого матеріалу, і, головню, складністю й нетривіальністю вказаної сфери. Проте і наведених прикладів достатньо, аби зрозуміти, що попри значну увагу до інтелектуальної власності як важливого, із зростаючим потенціалом, суспільного й економічного активу, досі усебічний захист й охорона прав власників інтелектуальної власності й стимулювання їхньої творчої діяльності залишається метою, а адміністрування цієї сфери – важливим засобом досягнення такої мети, що потребує вдосконалення.

Список бібліографічних посилань:

1. Why is Intellectual property Important? Global Innovation Policy Center. U.S. Chamber of Commerce. 2022. URL: <https://www.theglobalipcenter.com/why-is-ip-important/> (дата звернення: 3.09.2023).
2. Хрідочкін А. В. Актуальні проблеми стратегії модернізації нормативної бази публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 1. С. 143–150.
3. Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Вибір оптимального підходу до вирішення проблеми вдосконалення реалізації пріоритетних напрямів державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. Правова позиція. 2021. № 3 (32). С. 33–37.
4. Бошицький Ю.Л. Інноваційні перспективи України в контексті оптимізації правової охорони інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 212–216.
5. Коротун О. М. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що забезпечують охорону прав інтелектуальної власності. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. Випуск 4 (44). С. 114–118.
6. Юр'єва О. І. Сучасні проблеми механізму державного управління інтелектуальною власністю в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2018. Вип. 3. С. 90–94.
7. Іерусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ. 2006. 187 с.

Novoselska I.V.
candidate of legal sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department of Civil and Criminal Law,
Faculty of Law,
Institute of Management, Technologies and Law
State University of Infrastructure and Technologies
Kyiv, Ukraine

Haydai S.R.
4th year student, Faculty of Law
Institute of Management, Technology and Law
State University of Infrastructure and Technologies
Kyiv, Ukraine

VIOLATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS THROUGH INTERNET PIRACY

Today, there is a high level of crime in the field of copyright and related rights in Ukraine. The most common crime in this area is piracy. Piracy is actions aimed at the illegal use of objects of intellectual property rights belonging to other persons, deliberately committed by a person who understands the illegal nature of these actions, with the aim of obtaining material benefit. A characteristic feature of this concept is that, as a rule, it is used in relation to violations of intellectual property rights carried out in the field of copyright and related rights.

It should be emphasized that Art. 53 of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" provides a list of actions that characterize piracy: reproduction, import into the customs territory of Ukraine, export from the customs territory of Ukraine and distribution of pirated copies of works (including computer programs and databases), phonograms, videograms, illegal use of broadcast programs, camcording, as well as Internet piracy, i.e. illegal use of objects of copyright and/or objects of related rights using the Internet;

import into the customs territory of Ukraine without the permission of the subjects of copyright and/or subjects of related rights, copies of works (including computer programs and databases), phonograms, videograms, recordings of

broadcasts of broadcasting organizations; [4].

In Ukraine, the level of piracy has reached quite large scales, but the fight against it began only after our country was included in the "Special301" list in 2001.

Among the most common types of piracy, we can highlight:

audio piracy (copying and distribution of copies of musical compositions, including also the sale of music albums on both audio cassettes and CDs, as well as distribution of musical compositions using a computer network);

video piracy (distribution of copies of films or television programs on discs, cassettes and by copying over computer networks. It can be carried out both with the purpose of making a profit (selling pirated products in stores or from hands) and without such a purpose (distribution of copies of films through local computer networks or the Internet, etc.);

software piracy (illegal copying and distribution of software products on disks and through computer networks, which also includes removal (neutralization) of various software protection systems);

piracy of computer games (illegal distribution of computer games, which includes overcoming restrictions programmed by the game developer);

piracy of literary works (activities of electronic libraries that provide access to the texts of literary works to anyone).

The Constitution of Ukraine provides for the right of everyone to own, use and dispose of the results of their intellectual and creative activity [2].

Unlike piracy, which appeared a century ago, modern piracy has become more widespread and captures all objects of copyright and related rights. In the study of the Intergovernmental Committee on Copyright, the following reasons that stimulated the emergence of piracy are emphasized.

First, there are reasons related to manufacturers/suppliers of counterfeit goods. Therefore, these individuals are motivated by various factors: 1) some offenders seek to obtain material benefits through piracy; 2) other copyright violators do not pursue material goals. Other factors that stimulate the improper use of counterfeit goods by manufacturers/suppliers: 1) lack of proper sales channels; 2) lack of opportunities for employment; 3) tolerance (including on the part of society) to similar activities in relation to which effective sanctions are still not applied.

Secondly, these are the reasons associated with consumers of counterfeit goods: 1) price (lack of financial opportunities to purchase legal goods (77%), confidence that the price of legal goods is overpriced (66%) 2)

availability; 3) confidence in the legality of illegal behavior [1].

In his book *The Internet and Intellectual Property*, Stan Liebowitz draws a parallel between the rise of the Internet and the rise of copyright infringement. The appearance of the World Wide Web is not the first precedent that has caused an increase in violations of copyright law. Here are examples of some other technologies that, when they appeared, stimulated piracy: - photocopying devices; - video recording device; - audio and video tapes. All these inventions increased the level of piracy, but they do not compare with its current scale, which is a consequence of the appearance and rapid development of the Internet in the late 90s of the twentieth century. A peculiar new stage in the history of piracy was the spread of MP3 on the Internet (MP3 is a special codec / audio file storage format that significantly reduces its size) [3].

Protection of personal non-property and property rights of copyright subjects and (or) related rights is carried out in the manner established by administrative, civil and criminal legislation. There are three types of liability for copyright infringement: civil, administrative or criminal. That is, compensation for the damage caused to the author, an official fine or imprisonment.

We can come to the conclusion that piracy in the field of intellectual property is too common a phenomenon that negatively affects the development of the state as a whole. More careful attention should be paid to the issue of piracy regulation at the legislative level, for the safety of the country and its citizens.

Literature:

1. Study of the Intergovernmental Copyright Committee 04/30/2010IGC(1971)/XIV/5A. Piracy: current trends and non-legislative countermeasures. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001879/187965r.pdf>
2. *The Constitution of Ukraine: (with the official interpretation of the Constitutional Court of Ukraine)*. Kyiv: Lira, 2006. 96 p.
3. Liebovitz S. *Internet and intellectual property*. URL: http://intellect-pravo.ru/views/stan_liebowitz_internet_and_intellectual_property.php
4. On copyright and related rights: Law of Ukraine dated December 23, 1993 No. 3792-XII: as of January 1 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (access date: 11.10.2023).

Дорошенко О.Ф.
к.ю.н., старший дослідник директор
Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України,
м. Київ

Дорошко Г.К.
Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності НАПрН
України, к.т.н., доцент, заступник директора,
м. Київ

Актуальні проблеми судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності

Не викликає сумніву, що в основу технологічного та культурного розвитку суспільства є активна інноваційна діяльність, пов'язана з ефективним використанням результатів інтелектуальної творчої праці, новітніх наукових розробок в усіх сферах життєдіяльності, зокрема й у забезпеченні обороноздатності та національної безпеки. Це суттєво підвищує значимість головного базового елемента цього системного процесу – об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечення їх охорони та комерціалізації. Особливою задачею, що стоїть перед державою як гарантом прав і свобод людини, є забезпечення дієвого захисту прав ІВ.

На сьогодні важливість цієї задачі підсилюється тим, що Україна набула статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, де економічний розвиток країн на основі інноваційної складової має пріоритетне значення.

Головним та найбільш дієвим засобом захисту прав інтелектуальної власності на сьогодні залишається захист у судовому порядку. Враховуючи специфіку цих об'єктів, особливо правовідносин, пов'язаних з їх використанням, слід констатувати, що до теперішнього часу формування доказової бази у справах цієї категорії є ускладненим і залишиться таким принаймні до початку роботи Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. Наявність у матеріалах справи відомостей про об'єкти,

що охороняються законодавством у сфері ІВ, а також об'єкти господарської діяльності, використання яких може скласти потенційне порушення прав, не дає суду підстав для ухвалення обґрунтованого та об'єктивного рішення. Лише визначення ознак і властивостей цих об'єктів, їх детальний порівняльний аналіз дає можливість суду зробити висновок про наявність чи відсутність порушення прав та ухвалити справедливе рішення. А оскільки процес встановлення властивостей об'єктів в абсолютній більшості справ потребує спеціальних поглиблених знань у відповідній галузі технологій, науки, мистецтва, ремесла тощо, суд змушений залучати до цього процесу осіб, які мають такі знання – експертів.

Статтею 69 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи [1]. Аналогічні норми містять стаття 72 Цивільного процесуального кодексу та стаття 68 Кодексу адміністративного судочинства. Частиною першою статті 69 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2].

Законом України «Про судову експертизу» визначено правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки. Статтею 1 цього закону зокрема визначається поняття судової експертизи як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [3].

Відповідно до статті 7 Закону «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи,

їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

Зростання на початку двохтисячних років кількості судових спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності в Україні призвело необхідності введення Міністерством юстиції України у 2002 році нового виду судових експертиз – «Експертиза об'єктів інтелектуальної власності» [4]. Це дозволило сформувати інститут судових експертиз у цій сфері та обумовити необхідність створення теоретичних та методологічних основ цього виду досліджень, утворення понятійного апарату, створення методів та методик досліджень різних об'єктів на підґрунті існуючої методологічної основи традиційних видів судових експертиз.

Але ефективна робота судових експертів залежить безпосередньо і від якості спеціального законодавства у цій сфері, де на жаль і досі існують певні прогалини. Так залишаються проблемними питання щодо процедури визнання патентів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки недійсними, виключення із правової охорони неохороноздатних елементів торговельних марок та інші [5]. Це потребує серйозної системної роботи всіх законотворчих суб'єктів, зокрема нашого Інституту та УкрНОІВІ.

В Україні протягом останніх десятиліть накопичився певний досвід розгляду судових справ з питань інтелектуальної власності яке відбувається в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Відбувається підготовка профільних експертів, працює система державних спеціалізованих установ судової експертизи Міністерства юстиції України, а також Науково-дослідний центр судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності в м. Києві.

Зміни, внесені до процесуального законодавства Законом № 2147-VIII від 03.10.2017 [6], в частині визначення порядку призначення (замовлення) експертизи в цивільному та господарському процесі, зокрема щодо надання учасникам справи права замовляти експертизу, негативно вплинули на ефективність судової експертизи як джерела доказу при розгляді справ щодо об'єктів інтелектуальної власності. Це пояснюється двома взаємопов'язаними причинами.

1. Особливість об'єктів інтелектуальної власності саме як об'єктів експертного дослідження полягає в тому, що вони є нематеріальними. Відповідно, для дослідження таких об'єктів практично не застосовуються інструментальні методи, які можуть забезпечити точне і неспростовне визначення ознак та властивостей цих об'єктів з метою їх порівняння з протиставленими об'єктами (зразками). За таких умов ключову роль для отримання обґрунтованого та об'єктивного висновку відіграють вже не інструменти, обладнання та методики проведення експертиз, а особисті якості експерта: його кваліфікація, досвід, рівень освіти, ерудиція і, зрештою, добросовісність. Тобто, в цьому виді експертиз суб'єктивний фактор (фактор особистості експерта) має більший вплив на результати досліджень, ніж у тих видах, у яких застосовуються інструментальні методи, спеціальне обладнання тощо. Особливо це стосується досліджень тих об'єктів ІВ, для яких охоронні документи не містять перелік ознак, що складають обсяг правової охорони, наприклад, торговельних марок або промислових зразків.

2. Якщо попередня редакція відповідних статей процесуального законодавства виключала можливість спілкування судового експерта з учасниками справи поза судовими засіданнями (з урахуванням вимог Закону України «Про судову експертизу»), то тепер така можливість прямо передбачена процесуальними нормами, оскільки сторони можуть замовляти експертизу незалежно від суду. Практика показує, що кожна сторона може надати в суд два, три, а то й більше висновків від різних експертів (експертних установ), у яких експерти приходять до абсолютно протилежних результатів дослідження, тобто в кожному разі тих, які задовольняють інтереси замовника експертизи. Зрозуміло, що принаймні частина з цих висновків завжди є необ'єктивними, але ніяких наслідків для експертів при цьому не настає. Фактично відбувається комерціалізація судово-експертної діяльності за повної відсутності механізмів протидії цьому явищу.

На наш погляд, доцільно повернути практику призначення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності виключно судом. Це певною мірою може статися, коли в Україні запрацює Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, рішення про створення якого було прийняте ще в 2017 році, але досі не реалізоване з багатьох причин, переважно політичного характеру.

У порівнянні з іншими країнами, в Україні процес призначення

та проведення судової експертизи у сфері інтелектуальній власності проходить більш системно та ефективно, але досі є питання бюрократизації окремих моментів, особливо з приводу обмеження складу суб'єктів експертної діяльності: адже законом не передбачена виключна компетенція саме атестованих судових експертів як осіб, що здійснюють судово-експертну діяльність. Залучення компетентних фахівців для дослідження складних технічних питань лише підвищить якість експертизи та полегшить задачу суду при вирішенні справ цієї категорії.

У свою чергу, імплементація європейських норм для вдосконалення вітчизняного законодавства в сфері інтелектуальної власності, особливо з урахуванням набутого Україною статусу кандидата в члени ЄС, надасть потужний імпульс підвищення ролі судової експертизи, особливо в напрямку специфічних та прогресивних галузей науки і технологій.

Список бібліографічних посилань

1. Господарський процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56) зі змінами та доповненнями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), зі змінами та доповненнями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Закон України «Про судову експертизу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст.232)2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
4. Наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5 Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів. Додаток 5.
5. Дорошенко О.Ф. Правове забезпечення стану та перспективи розвитку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ.збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 6. К.: Інтерсервіс, 2020. 110 с. С. 8 - 14.

Ярослав Коваленко,
здобувач третього (освітньо-наукового рівня)
вищої освіти Юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій

**Трудові правовідносини між роботодавцем та працівником, як
запорука первинного набуття прав роботодавцем у
правовідносинах щодо службових об'єктів прав
інтелектуальної власності**

Багато власників бізнесу на українському ринку праці відмовляються від працевлаштування працівників за трудовим договором, натомість альтернативою обирають співпрацю з фізичними особами — підприємцями. Запорукою такого способу вирішення цього питання роботодавцями є різного роду чинники, зокрема й оптимізація витрат на податки, які мали б сплачувати за найманих працівників. Така практика має свої певні позитивні результати. Однак підприємство, яке вибрало цивільно-правові відносини з фізичною особою-підприємцем замість трудових відносин з найманим працівником несуть певні ризики. Одним із таких ризиків, є втрата можливості роботодавцем на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі), створеною працівником. Втрачається безпосередньо можливість претендувати на майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, що належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює. Зокрема така ситуація є дуже поширеною серед сфери інформаційних технологій, коли, так званий ФОП, завдяки діяльності на кошти, що отримав від іншої юридичної особи, яка фактично є його роботодавцем, а також виконуючи її завдання згідно договірних відносин між ними, має можливість створити певні програми, тощо та залишитися первинним набувачем «службового» об'єкту права інтелектуальної власності.

Дослідженню цієї проблематики присвячено наукові роботи таких дослідників як В. Дмитришин, В.Бажанов, В. Дозорцев, З.Козлієва,

І.Кожарська, Ю.Кононенко, О.Кульбашна, Ю.Осипова, тощо.

Дмитришин В. С. зазначає, що комплекс прав на службові об'єкти прав інтелектуальної власності є унікальним і характерним в тому розумінні, що він складається з одного боку – з виключних та невиключних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, прямо зазначених в законодавстві (ст. ст. 424, 440, 464 та ін. ЦК України), які відносяться до усіх відповідних об'єктів, а з іншого боку – з специфічних прав та обов'язків, які передбаченні спеціальним законодавством в сфері інтелектуальної власності виключно для службових об'єктів. Що характерно, друга група прав і обов'язків є, власне, не правами інтелектуальної власності в їх класичному розумінні (хоча вони і передбачені спеціальним законодавством в сфері інтелектуальної власності), а радше процесуальними нормами, які встановлюють порядок дій сторін правовідносин у разі створення службового об'єкту права інтелектуальної власності [5].

Цивільним кодексом України передбачено, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Проте особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені спеціальним законом. Таким чином згідно частині 1 статті 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», право на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі) має роботодавець винахідника, якщо інше не передбачено договором.

Ю.С. Кононенко пропонує зацентуватись на термінологічних аспектах найменування учасників, означених правовідносин. Так ст. 429 ЦК працівнику протиставляє «юридичну або фізичну особу, де або у якої працює працівник», а ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» називають іншою стороною роботодавця. Зазначається, що вищевказані норми вживають терміни «трудоий договір (контракт)», «службові обов'язки», «службове завдання» і є дефініціями трудового права, а відносини, які існують під час створення службового об'єкта, безсумнівно, виникають на основі трудового договору і підпадають під дію норм трудового законодавства (Кононенко та Кульбашна, 2012) [4].

Відповідно до вищезазначеного, варто зауважити, що у випадку застосування цивільно-правових відносин з фізичною особою-підприємцем замість трудових відносин з найманим працівником, у особи замовника, який є фактично роботодавцем, з'являється потреба у захисті прав на об'єкти інтелектуальної власності, які будуть утворені на умовах виконання цивільно-правових угод, укладених безпосередньо між ними. Юридичні особи набувають прав на об'єкти інтелектуальної власності за допомогою укладення договорів з авторами (фізичними особами) на передання майнових і немайнових прав. У такому випадку створюються умови для існування договірних конструкцій реалізації таких відносин, які мають комплексний характер і можуть широко варіюватись, у залежності від правової мети, яку ставлять перед собою сторони.

До договорів набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності юридичними особами можна віднести такі: договір відчуження майнових прав (різновид договору купівлі-продажу або дарування), ліцензійний договір, авторський договір, договір комерційної концесії, трудовий договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності ст. 1107 ЦК [1].

Отже, набуття права власності на об'єкти інтелектуальної власності юридичними особами можливе лише у разі укладання договорів, за допомогою яких творець передає юридичним особам у власність повністю або частково своє творіння. Для договірного оформлення відносин у сфері інтелектуальної власності між роботодавцем та працівником, порівняно з трудовим договором, є також певна потреба та доцільність в укладанні відповідного цивільно-правового договору, завдяки чому роботодавець та працівник матимуть чітко врегульовані правовідносини, які стосуватимуться питань виникнення в процесі діяльності робітника об'єктів, прав та обов'язків сторін. Звісно, без існування трудових відносин між працівником та роботодавцем, як у розглянутій вище нами ситуації, юридична особа не втрачає повністю можливості претендувати на права інтелектуальної власності на об'єкти, котрі будуть створені іншою фізичною особою або юридичною особою, однак це породжує потребу в укладанні певних домовленостей та угод, для врегулювання цих правовідносин. В свою чергу породжує ризики, оскільки не мають настільки чіткого врегулювання в законодавстві, як у випадку відносин між роботодавцем та працівником.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс : Кодекс України від 16 січня 2003 р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.10.2023).
2. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 23.12.1993р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
3. Довгерт А.С., Кузнецова Н.С. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах. Ч. 1. Юстиніан, 2005. 680 с.
4. Кононенко Ю.С., Кульбашна О.А. Суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору. [Електронний ресурс]. URL: <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=307> (дата звернення 03.10.2023).
5. Дмитришин В. С. Набуття та передання прав на службові об'єкти інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/264398/260518> (дата звернення 03.10.2023).

Novoselska I.V.

candidate of legal sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department of Civil and Criminal Law
Faculty of Law
Institute of Management, Technologies and Law
State University of Infrastructure and Technologies
Kyiv, Ukraine

Pavlovska A. V.

4th year student of the Faculty of Law,
Institute of Management, Technologies and Law
State University of Infrastructure and Technologies
Kyiv, Ukraine

UNFAIR COMPETITION IN THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY

Competition has always been one of the main conditions of economic activity. In general, competition has a positive effect on the state's economy and economic activity itself. Thanks to competition, the quality of goods and services increases, goods are created using new technologies. However, when copying well-known trademarks, it may be more profitable for a business entity than to use the business reputation of competitors for independent earnings or the production of its own goods. Such crimes belong to the sphere of unfair competition. Unfair competition in itself has a negative impact on the economy of the state. Enterprises need clear guarantees and mechanisms aimed at maintaining fair and equal conditions of economic activity and competition of all market participants. The above-mentioned rules are established by the state by issuing regulatory legal acts in the relevant area, or the business entity itself can create a business practice through certain actions. Every year in Ukraine there are more and more violations of intellectual property objects in the field of protection against unfair competition. Today, the number and effectiveness of normative legal acts in the relevant field are at first glance sufficient and effective. However, the existing issue of protecting intellectual property

objects from unfair competition shows that some provisions of the current legislation contradict each other and in some places regulate important issues fragmentarily.

Every year, IP becomes an increasingly valuable asset for business entities, both in Ukraine and around the world. Thus, ensuring the protection of intellectual property against unfair competition is the key to business success and security. Intellectual property is a driving force that positively affects the development of not only the enterprise, but also the entire state. If we analyze the annual report of the Antimonopoly Committee for 2022, the number of such violations in the specified year amounted to about 600, and the amount of imposed fines for the reporting period amounted to almost UAH 330 million. [1]. Given that the amount of fines last year exceeded the data for the previous year, companies tend to commit more serious crimes. According to Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine "On Protection from Unfair Competition", "Unfair Competition" is an action in competition that is contrary to trade and other fair customs in economic activity. [2]. As a rule, business practices include rules of conduct that are established and widely applied in all areas not provided for by law. In current Ukrainian legislation, the General Provisions on Contracts are related to business practice. But in reality it is difficult to prove one's right by referring to trade and honest habits. Such rules are not approved by anyone and lead to a subjective interpretation of the norm. In addition, when considering a case in court, it is necessary to clearly define a habit as a rule of action, prove its existence and determine its content. Part 2 of Article 1 of the Law of Ukraine "On Protection from Unfair Competition" contains references to other provisions of this law, which define certain features of the crime. The list of such crimes is endless. [3] Article 10-Paris Convention on the Protection of Industrial Property Rights in paragraph 2 specifies that acts of unfair competition are considered acts of competition contrary to honest customs in industrial and commercial affairs. In the scientific literature, which specializes in the problem of unfair competition, the latter is defined as a violation that is subject to prohibition. The method of unjustified struggle between competitors, namely unfair competition, is known even in slave-owning societies and feudal societies. R. Kalman defines unfair competition as a special type of offense, Violation of the rules of competition, violation of the rights of each competitor, which requires other competitors to act in accordance with the rules of competition. [5]. N. Sani Ahmetova notes that unfair competition is widely used by entrepreneurs, is recognized by entrepreneurs as a mandatory rule of

business conduct and violates rules of conduct that undermine the relationship between honest competition and freedom of entrepreneurial activity. [6] The above definition, in our opinion, fully reveals the essence of unfair competition. However, we believe that it is more appropriate to use the phrase "intellectual property rights" instead of the phrase "rights to intellectual property objects". The website of the Antimonopoly Committee of Ukraine also contains a definition of unfair competition. Unfair competition is a violation of developed rules of conduct widely used in business and recognized by entrepreneurs as a mandatory business norm, which undermines the relationship between fair competition and freedom of entrepreneurial activity. [7]. To avoid the risk of creating and distributing misleading, incomplete, inaccurate information or unfair advertising, this can lead to serious fines and damage to business reputation. A business entity should seek effective legal assistance in a timely manner. Lawyers who provide such assistance to legal entities should have practical knowledge in areas such as unfair competition law, intellectual property law, advertising law and others [8] As a result of the analysis of the definition of unfair competition at the normative and legal act and dogmatic level, it can be noted that the definition contained in Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine "On Protection from Unfair Competition" is incomplete. And the above doctrinal definition is more complete, paying attention to the main signs of unfair competition and revealing its essence through the form of expression. According to the legal definition, unfair competition is an action in competition that is contrary to current legislation, fair trade practices and other types of economic activity. We propose to set out part 1 of article 1 of the Law of Ukraine in the following wording: "Unfair competition is any action in competition that contradicts the norms of current legislation, trade and other honest customs in economic activity, regarding the rights to intellectual property objects that are capable to cause confusion regarding the enterprise, products or activities of a competitor, to mislead the public, to discredit the competitor."

Based on the above, we propose to highlight the following signs of unfair competition:

- active action;
- as a result of such actions, competitors may suffer losses or damage the reputation of their business. Even the potential threat of such loss or damage to a business's reputation may itself be a loss;
- the goal of unfair competition is to obtain an advantage in economic activity;
 - a competitive act is considered a crime if it contradicts not only the provisions of normative legal acts, but also the requirements of customs, good faith, rationality and fairness of business turnover;
- the object of unfair competition is business entities, i.e. commercial organizations and individual entrepreneurs who are competitors. But in such

networks there is no figure of the consumer, who is also involved in the crime of unfair competition. The consumer is not a competitor, but he is a participant in market relations. Thus, the concept of unfair competition covers not only relations between competitors, but also unfair behavior that negatively affects consumers.

Literature.

1. Annual report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2022. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2022>
2. On protection against unfair competition: Law of Ukraine dated June 7, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Decision of the Commercial Court of the City of Kyiv dated October 23, 2009. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6464520>.
4. Protection against unfair competition (civil legal aspect): autoref. thesis ... candidate law of science K., 2010.
5. Competition law: protection against unfair competition / H. Androschuk, S. Shklyar; National Acad. of Legal Sciences of Ukraine, Research Institute of Intellectual Property, etc. K.: Justinian, 2012.
6. Saniahmetova N. Legal protection of competition in Ukrainian entrepreneurship. Odesa, 1998.
7. Antimonopoly Committee of Ukraine: officer. website. URL: <https://amcu.gov.ua/>
Legal newspaper online URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/nedobrosovisna-konkurenciya-yak-rozpiznati-porushennya.html>

Ляшенко О. С.

декан факультету Комп'ютерної інженерії та управління Харківського національного університету радіоелектроніки, к.т.н., доцент, ORCID
0000-0002-0146-3934, oleksii.liashenko@nure.ua,
+380(98)2632623

Дяченко В.О.

старший викладач кафедри ЕОМ Харківського національного університету радіоелектроніки, ORCID
0000-0003-2725-8784, +380(68)4912815,
vladyslav.diachenko@nure.ua

Россіхіна Г. В.

професор кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор, академік Європейської академії природничих наук, ORCID
0000-0001-8436-049X, rosikhina@karazin.ua

ОГЛЯД ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕВАГ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ВОДЯНИХ ЗНАКІВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОРСТВА ТА ВЛАСНОСТІ

Традиційною технологією захисту авторських прав є криптографія, яка використовує секретний ключ для захисту цифрового вмісту та створення зашифрованого вмісту. Актуальним її використання робить те, що з початком цифрового періоду наприкінці ХХ століття передача цифрових даних стала більш можливою та легшою, але разом з тим виникли питання незаконної передачі, редагування та дублювання цифрового вмісту без схвалення власника цього вмісту. На той час це була революційна технологія, яка передбачала швидкий перехід від аналогових до цифрових технологій, викликала багато хвилювань щодо захисту авторських прав, оскільки мультимедійна цифрова інформація легко доступна та передається. Власники цифрового вмісту прагнуть забезпечити безпеку свого мультимедійного вмісту та використовують криптографію. Однак,

коли вміст шифру зламано, зловмисник може легко отримати доступ до захищених документів. Це призводить до незахищеності інтелектуальної власності. Таким чином, власник вмісту не в змозі визначати документи, до яких було отримано незаконний доступ, що призводить до економічних втрат. Ці невизначеності призвели до відкриття більш складної технології, яка може забезпечити безпеку мультимедійного цифрового вмісту.

Технологія шифрування інформації приховує важливі дані в інших відкритих цифрових продуктах. Потім технологія передає життєво важливі дані через доставку відкритих носіїв, що призводить до створення ефективних засобів для реалізації безпечної передачі конфіденційних даних у мережі [1].

Цифровий водяний знак є одним з інноваційних методів захисту авторських прав та інтелектуальної власності в електронному середовищі. Цей метод полягає у вбудовуванні невидимих або видимих маркерів у цифрові файли, такі як фотографії, відео або аудіо записи. Ці маркери містять інформацію про автора та правовласника цих файлів.

Однією з основних переваг цифрових водяних знаків є їх незамітність для користувачів. Вони не впливають на якість або візуальний аспект файлів, тому їх можна використовувати безперешкодно. Крім того, цифрові водяні знаки є надійними інструментами для виявлення та встановлення авторства та власності над цифровими матеріалами.

Україна має відповідні законодавчі акти, які регулюють використання цифрових водяних знаків. Зокрема, Закон України "Про авторське право та суміжні права" [2] визначає правові аспекти використання цих знаків. Згідно з цим законом, автор має право використовувати цифровий водяний знак для захисту своїх авторських прав та інтелектуальної власності.

Крім систем приховування інформації, цифровий водяний знак може справді виправити недоліки, які виникають у захисті цифрового контенту. Цифровий водяний знак стосується маркування цифрових даних, відомих як водяний знак, у мультимедійний цифровий вміст, який зазвичай називають сигналом хоста або оригінальним вмістом. Вбудовування виконується таким чином, що забезпечує виявлення або вилучення водяного знака пізніше без руйнування сигналу хоста. Зазвичай зловмисники намагаються проникнути через захист водяних знаків, налаштовуючи слабкі місця технології. Тому важливо виконувати часте обслуговування та оновлення системи для технології водяних знаків, щоб підвищити безпеку технології.

Завдяки зростанню та публікаціям в Інтернеті та збільшенню кількості каналів трансляції, цифрові фільми та відеозаписи знайшли шлях до всіх сфер життя. Відповідно, всі типи незаконного відео та друкованого вмісту є по всьому Інтернету. Це порушує авторські права власників оригінального вмісту та перешкоджає розвитку мультимедійної цифрової

індустрії. Таким чином, була розроблена технологія водяних знаків для захисту цифрової відеоінформації, щоб допомогти приборкати проблему.

Існують різні типи водяних знаків, але технологія видимих водяних знаків забезпечує більш активний захист цифрового вмісту, оскільки вона не тільки запобігає піратам від злону цифрової інформації, але й візуально розпізнає безпеку мультимедійної інформації. Цифрова інформація, захищена візуальним водяним знаком, забезпечує впізнавану, але непорушну систему авторських прав, яка виявляє власника вмісту.

Багато визначальних властивостей можуть описувати систему водяних знаків, тоді як система буде контролювати, які властивості слід підтвердити [3]. Далі ми виділимо основні властивості схем водяних знаків [4]:

- надійність: ця властивість дозволяє технології помічати або розпізнавати вбудований водяний знак після певного аналізу сигналу. У той же час водяний знак також має бути здатний вистояти проти зловмисних атак, але цифровий водяний знак не може вижити проти всіх типів атак. Таким чином, методи атак повинні бути оптимізовані на основі програми. Під час аутентифікації цифрових зображень ми перевіряємо цілісність даних, щоб виявити будь-які маніпуляції. Сильний водяний знак відео є критичним шаром водяного знака цифрового відео, який застосовує тимчасову надмірність і частково сегментовану надмірність вмісту відео, щоб встановити водяний знак для захисту авторських прав відео. Загальний сильний водяний знак для відео – це важлива гілка водяних знаків для цифрового відео, яка використовує часову та просторову надлишковість відеоконтенту під час вбудовування інформації про водяний знак для досягнення захисту авторського права на відео. Загальні надійні схеми водяних знаків відео включають три компоненти: виявлення водяних знаків, також відоме як вилучення, створення та вбудовування [5]. Акценти алгоритму в цих трьох частинах також зміняться відповідно з точки зору застосування технології водяних знаків.

- точність: у цьому контексті точність системи водяних знаків відноситься до подібності сприйняття робіт із водяними знаками та без них у момент їх представлення споживачеві. Ця характеристика також відноситься до невидимості та зберігає схожість між оригінальним зображенням та водяним знаком об'єкта з точки зору

людського сприйняття. Знак повинен залишатися невидимим у невидимому водяному знаку, незважаючи на незначне погіршення яскравості чи контрастності зображення.

- прозорість: прозорий водяний знак не повинен призводити до втрати будь-якої структури чи функцій оригінального цифрового вмісту. Крім того, не допускається жодних артефактів на оригінальному вмісті.

- ємність: ємність водяних знаків – це кількість інформації, яку можуть вставити дані хосту. Обсяг даних, які можна вставити за допомогою системи водяних знаків, залежить від використання. У випадку зображень позначка завжди буде статичним набором бітів. Ємність у відео завжди буде оцінюватися кількістю біт на вставлений кадр, але кількістю біт на секунду в аудіофайлах [6]. Вимога щодо потужності – це завжди зусилля, порівняні з двома іншими основними вимогами, які включають міцність і непомітність. Як правило, для досягнення більшої потужності це буде за рахунок непомітності або надійності рівня міцності або обох.

- типи виявлення: ця властивість визначає, які ресурси необхідні для вилучення вбудованого водяного знака в інформацію водяного знака.

Також може використовуватися техніка водяних знаків на основі просторової області. Однак водяний знак все ще страждає від проблем із надійністю проти незаконних атак.

У методах нанесення водяних знаків на основі трансформації головне зображення або відео перетворюються в частотну область; потім шаблон водяного знака вбудовується за допомогою техніки вбудовування. Головною перевагою цієї техніки є її міцність. Однак він має обмежену потужність.

Методи гібридної області трансформації використовують сильні сторони різних трансформаторів, щоб підвищити загальну продуктивність системи водяних знаків.

Мета дослідження полягає в тому, щоб запропонувати просту структуру технології цифрових водяних знаків. Цифровий водяний знак може включати питання захисту авторських прав на цифровий вміст. Збереження безпеки водяних знаків є великою проблемою. З цього огляду виявлено, що гібридні системи вбудовування водяних знаків більш безпечні від потенційних порушень. Як передумова процесу вбудовування видимого водяного знака для збереження початкових деталей зображення візерунок водяного знака повинен

мати прості форми та текстури. Якщо форма водяного знака спотворена без суттєвого впливу на оригінальне розміщене зображення, авторизований власник не зможе захистити себе від незаконних атак. Таким чином, ми повинні мати можливість малювати самоідентифіковані структури із зображення водяного знака.

Крім того, цифрові водяні знаки можуть бути використані як докази у судових процесах. Якщо авторські права порушені, ці знаки можуть служити доказом авторства та власності над цифровими матеріалами. Вони допомагають забезпечити справедливість та захист правовласників.

Однак, важливо враховувати, що використання цифрових водяних знаків повинно бути здійснене відповідно до законодавства та з урахуванням прав інших осіб. Недотримання правил може призвести до порушення авторських прав та інтелектуальної власності інших осіб.

У підсумку, цифровий водяний знак є ефективним інструментом для захисту авторських прав та інтелектуальної власності в електронному середовищі. Він дозволяє встановити авторство та власність над цифровими матеріалами, а також може бути використаний як доказ у судових процесах. Однак, використання цих знаків повинно відбуватися відповідно до законодавства та з урахуванням прав інших осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Xiaoyan Yu, Chengyou Wang, and Xiao Zhou, "A Survey on Robust Video Watermarking Algorithms for Copyright Protection", MDPI Journal, Appl. Sci. 2018, 8, 1891; doi:10.3390/app8101891, 2018.
2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 15.04.2023 р. № 2974-IX: станом на 20.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20> (дата звернення 10.09.2023 р)
3. Prabhishkek Singh, R S Chadha, "A Survey of Digital Watermarking Techniques, Applications and Attacks", Proceedings of International Journal of Engineering and Innovative Technology (IJEIT), March 2013.
4. Ingemar J. Cox, Matthew L. Miller, Jeffrey A. Bloom "Digital Watermarking and Steganography" Second Edition, Morgan Kaufmann Publishers, 2008.

5. Шостак Н.В., Астраханцев А.А. Дослідження стійкості алгоритмів захисту авторських прав на відеопродукцію. Системи обробки інформації. 2017. № 2 (148). С. 138-143.

6. I. J. Cox, M. L. Miller, J. A. Bloom, J. Fridrich, and T. Kalker, *Digital Watermarking and Steganography*. Morgan Kaufmann, 2008.

Чепис О.І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9244-1644>

Охорона прав на торговельні марки у метавесвіті

Проблема порушення прав на торговельні марки у віртуальній реальності пов'язана з одного боку з тим, що самовираження у віртуальному середовищі нерозривно пов'язане з інтелектуальною власністю, а з іншого - зі здатністю індустрії моди бути як віртуальною, так і фізичною, в результаті чого вона знаходиться в авангарді зміни метавесвіту. Все це завдяки "цифровій моді", продажу спеціального обладнання та програмного забезпечення для занурення у віртуальний всесвіт, надання в ньому освітніх, медичних та інших послуг. Відомі світові бренди – Prada, Gucci, Nike, Balenciaga, Sephora, Coca Cola та інші – активно інвестують у метавесвіт, щоб задовольнити зростаючий попит своїх споживачів до створення цифрової ідентичності(1). Однак, з т.з. інтелектуальної власності існує ряд проблем. Одне із ключових питань, яке постає перед правовласником, полягає в тому, чи охорона торговельної марки поширюється лише на реальні товари чи може охопити також і віртуальні об'єкти?(2)

На початку 2023 року Окружним судом Південного округу Нью-Йорка було прийнято рішення, яким визнано художника Мейсона Ротшильда відповідальним перед Hermès International за порушення прав на торговельну марку, розмивання торговельної марки, кіберсквоттинг та онлайн-продаж NFT (невзаємозамінних токенів) на основі сумок Birkin, що належать Hermès (справа «метабіркіни»). Це перша справа в США, в рамках якої NFT розглядалися через призму законодавства про інтелектуальну власність (розгляд справи спирався на «тест Роджерса», який перевіряє баланс між художнім вираженням і порушенням прав на торговельну марку) і суд дав зрозуміти творцям, що закон про інтелектуальну власність повинен вважатися таким, що підлягає виконанню в блокчейні: «Оскільки NFT — це просто код, який вказує на те, де знаходиться цифрове зоб-

раження ідентифікуючи його, та дозволяє відстежувати подальший перепродаж, використання NFT не робить зображення твором без захисту». Дана справа створила важливий прецедент для творців невзаємозамінних токенів і сформувала основу для нового законодавства про інтелектуальну власність, що стосується цифрового мистецтва та дає можливість забороняти великим брендам використовувати схожі до своїх позначень назви(2).

Рішення у справі Yuga Labs щодо BAYC NFT є не менш важливим. Позивач Yuga Labs Inc. (Yuga), творець і маркетолог відомої колекції «Bored Ape Yacht Club» NFTS (Yuga Bored Ape images), подав скаргу на художника-концептуаліста Райдера Ріппса (Ripps) через використання ним торговельної марки BORED APE YACHT CLUB Yuga у власній колекції NFT Ryder Ripps Bored Ape Yacht Club (RR/BAYC)(3). Ретельно деталізоване рішення у судовому розгляді Yuga Labs недвозначно зазначає, що зміна форм і форматів продукції внаслідок розвитку технологій не перешкоджає застосуванню принципів законодавства про торговельні марки(4). Важливість рішень Hermès та Yuga Labs полягає в тому, що вони є орієнтирами для застосовності постулатів законодавства про торговельні марки в просторі метавесвіту загалом та блокчейну зокрема.

Знаковий прецедент встановив Суд Риму. Це перше відоме рішення європейського суду про те, що NFT, які відтворюють торговельні марки третьої особи без дозволу, є незаконними (NFT відображають зображення футболіста, без дозволу відтворюючи зареєстровані торговельні марки, що належать італійському футбольному клубу «Ювентус»). Рішення суду містить заборону на «виробництво, маркетинг, просування та пропозицію до продажу, прямо та/або опосередковано, у будь-який спосіб і в будь-якій формі, NFT і цифрового вмісту, навіть якщо він змінений, а також використання таких знаків у будь-якій формі і спосіб»(5).

Цікавою з точки зору розуміння віртуального продукту як такого та використання щодо нього торговельної марки є справа Nike проти StockX. У лютому 2022 року компанія Nike подала до суду на StockX, оператора онлайн-платформи для продажу кросівок, одягу, розкішних сумок, електроніки та інших предметів колекціонування, за несанкціоноване та правопорушне використання відомих знаків Nike у зв'язку з «Vault NFT» StockX». Nike обґрунтовує свої претензії порушенням прав на торговельну марку, недобросовісною конкурен-

цією, розмиванням торговельної марки та шкодою діловій репутації. StockX, у свою чергу, стверджує, що NFT не є віртуальними продуктами чи цифровими кросівками, а служать лише для відстеження права власності на фізичний продукт Nike, який зберігається в його сховищі. StockX стверджує, що використання ним зображень кросівок Nike є добросовісним використанням(6). Розгляд справи триває.

Слід зауважити, що законодавство у цій сфері вже адаптується до нових запитів. Так, зміни, що стосуються цифрового світу, відображені у новому (12-му) виданні Ніццької класифікації 2023 року(7) містить низку поправок, які включають нові терміни, зміни існуючих термінів, перенесення класів і виключення термінів, які вважаються зайвими. Перш за все, віртуальні продукти не відносяться до того ж класу, що їх еквіваленти у фізичному світі. Вони вважаються цифровим та/або завантажуваним вмістом і підпадають під клас 9. Ці поправки необхідно враховувати у новому цифровому світі як при складанні опису торговельної марки, так і під час прогнозування потенційного розвитку діяльності у віртуальному світі, а також для організації моніторингу торговельної марки. Наприклад, якщо компанія активно займається виробництвом і продажем одягу, вона повинна, подаючи заявку на свою торговельну марку, зосередитися не тільки на продуктах і послугах класів 25 і 35, а й на класі 9, якщо вона бажає поширити свою діяльність на віртуальний світ(8). Цифровий світ супроводжується появою також і нових послуг. Прикладами цього в 12-му виданні класифікації є включення «електронної передачі криптоактивів» у клас 36, «надання віртуальних онлайн-турів» у клас 41 та «криптомайнінг» у клас 42. Офіс інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) опублікував офіційні роз'яснення щодо того, як правильно класифікувати ці терміни в заявках на торговельні марки(9).

У якості підсумку хочемо зауважити, що стрімкий розвиток метавесвіту, частинами якого є віртуальна та доповнена реальність, зумовлює необхідність якнайшвидшої адаптації законодавства у сфері інтелектуальної власності до нових умов. Вважаємо, що законодавство повинно еволюціонувати разом із технологіями, надаючи належний захист об'єктам інтелектуальної власності від порушень у віртуальному середовищі, зокрема закріпивши правило, що об'єкти інтелектуальної власності захищаються як у реальному, так і у віртуальному світах.

Список бібліографічних посилань:

1. IP та метавесвіт: трильйонний бізнес чи нові системні проблеми? 7-й раунд Дискусії WIPO. URL:https://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=74608
2. Барбашин А. Компанія Hermes створила прецедент захисту прав ІВ проти творців NFT. URL: <https://barbashyn.law/statti/kompaniya-hermes-stvoryla-pretседent-zahystu-prav-iv-proty-tvortsiv-nft/>
3. Thomas W. Brooke, Cynthia A. Gierhart. Courts Offer More Guidance on Enforcing Rights to Brands and Images Used with NFTs. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5ba8d768-126e-4143-a324-72bd0c585476>
4. Max Vern. Yuga Labs prevail on a summary judgment, protecting Bored Ape Yacht Club NFTs. URL: <https://trademarklawyermagazine.com/yuga-labs-prevail-on-a-summary-judgment-protecting-bored-ape-yacht-club-nfts/>
5. Lorenzo Battarino. Breaking: Italian court grants first injunction against NFTs infringing trademark rights. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=091bad5f-b299-43e6-ba5d-cd205f882c53>
6. 4 NFT lawsuits to follow. URL: https://www.astrealaw.be/en/4-nft-lawsuits-to-follow/?utm_source=mondaq&utm_medium=syndication&utm_term=Intellectual-Property&utm_content=articleoriginal&utm_campaign=article
7. Nice classification - 12th Edition, Version 2023 List of Classes with Explanatory Notes. URL:https://www.wipo.int/classifications/nice/nclpub/en/fr/pdf-download.pdf?lang=en&tab=class_headings&dateInForce=20230101
8. Flavie Rougier. Willy Neys The 12th edition of the Nice Classification and how to avoid delays when registering your trademark. 20-04-2023. URL: <https://www.boip.int/en/ip-professionals/news/12th-edition-of-nice-classification-and-how-to-avoid-delays-when-registering>
9. Dale Carter. Why is intellectual property protection essential in the virtual world? Finextra, 02 February 2023. URL: <https://www.finextra.com/the-long-read/595/why-is-intellectual-property-protection-essential-in-the-virtual-world>

Шимон С.І.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та
процесу,
Ужгородський національний університет
ORCID 0000-0001-7165-3453
Тел.: +380674669078
Email: svitlana.shymon@uznu.edu.ua

АВТОРСЬКІ ПРАВА НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Комп'ютерні програми з'явилися в нормативному переліку об'єктів авторського права з уведенням в дію ЦК України. Наразі цей об'єкт посів чільне місце серед об'єктів авторського права як такий, що активно обертається в цивільному обігу та ринок щодо якого набув стратегічного значення для держави. Як зазначала Верховна Рада України в Рекомендаціях парламентських слухань на тему «Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення», індустрія програмного забезпечення є найбільш високотехнологічною й високорентабельною сферою економіки України. Попри всі інші переваги, ця ділянка технологій сприяє реалізації високого наукового, інтелектуального і технологічного потенціалу країни, тому увага науковців та практиків до комп'ютерних програм як об'єктів обороту є природною. А враховуючи те, що комп'ютерні програми є результатом інтелектуальної діяльності людини, особливої уваги потребують питання охорони прав інтелектуальної власності на ці об'єкти.

Забезпечення гідного рівня охорони прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми є міжнародним зобов'язанням України, зокрема таких, що впливають із її участі в міжнародних організаціях (ВОІВ, СОТ (WTO) та ін.) та двосторонніх угод [2, с. 163]. Ці зобов'язання конкретизувалися, зокрема, внаслідок ратифікації Україною у 2014 р. Угоди про асоціацію з ЄС [3]. Низка статей у змісті цієї Угоди (статті 180-184) встановлює стандарти щодо прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми.

За Угодою комп'ютерні програми охороняються саме засобами авторського права; такий самий підхід застосовано українським

законодавцем і закріплено в нормах ЦК України та чинного нині Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. У порівнянні з іншими видами прав інтелектуальної власності, зокрема з патентним правом, авторське право є найбільш прийнятним щодо комп'ютерних програм, адже не передбачає обов'язкових процедур реєстрації комп'ютерної програми як об'єкта права інтелектуальної власності. Так, відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право виникає на підставі самого факту створення об'єкта. Такий підхід, по-перше, сприяє захисту прав та інтересів автора вже з самого моменту створення комп'ютерної програми; по-друге, сприяє динаміці ІТ-індустрії, де спостерігається стрімкий розвиток технологій, в основі яких полягають комп'ютерні програми.

Варто зазначити, що до ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС у деяких питаннях щодо охорони авторських прав на комп'ютерні програми національне законодавство докорінно відрізнялося від положень Угоди. Так, відповідно до ч. 4 ст. 180 Угоди у разі, якщо комп'ютерна програма створена працівником під час виконання ним своїх трудових обов'язків або за окремим дорученням роботодавця, то усі виключні майнові права на створену таким чином комп'ютерну програму належать роботодавцю, якщо інше не передбачено контрактом. Ці положення Угоди про асоціацію України з ЄС відповідають концепції розподілу авторських прав, яка втілена в положеннях Директиви 91/250 ЄЕС Ради ЄС «Про правову охорону програм для ЕОМ» [4] та Директиви 2009/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи «Про правову охорону комп'ютерних програм» [5]. Згідно з вимогами цих документів виключно роботодавець у змозі здійснювати всі майнові права на комп'ютерну програму, якщо вона створена працівником у процесі виконання ним своїх службових обов'язків або створена за вказівками роботодавця, інше може бути передбачено контрактом з працівником.

Однак за нормами національного законодавства на момент набуття Угодою про асоціацію України з ЄС чинності майнові права на комп'ютерні програми, які створювалися працівником, належали працівникові та роботодавцеві спільно (якщо інше не передбачено договором). Це впливало із положень ст. 429 ЦК України; тоді як одна з редакцій ч. 2 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., який діяв до 1 січня 2023 р., вже передбачала, що виключне майнове право на такий твір належало

саме роботодавцю, інше могло бути встановлено трудовим або цивільно-правовим договором між працівником-автором і його роботодавцем.

У 2021 р. були внесені зміни до ст. 440 ЦК України, яка була доповнена частиною 3, котра визначала, що майнові права на комп'ютерні програми, які створені у процесі виконання трудового договору/контракту (службові твори), належать юридичній або фізичній особі, яка є роботодавцем працівника, який створив ці комп'ютерні програми, якщо інше не передбачено договором. Одночасно з частини 2 ст. 16 чинного на той час Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. були вилучені зазначені вище положення, для вирішення цього питання ця норма відсилала до іншого акту законодавства.

Внаслідок ухвалення та введення в дію Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. на комп'ютерні програми поширилася норма, яка стосується всіх видів службових творів, про те, що майнові права на такий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено законом, трудовим договором/контрактом, іншим договором, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем. Відповідні зміни було внесено й до ст. 440 ЦК України; отже закріплений в Угоді про асоціацію України з ЄС принцип розподілу майнових прав на службові твори, який раніше стосувався виключно комп'ютерних програм, наразі поширено на всі службові твори.

Саме в контексті євроінтеграційних процесів відповідно до вимог ст. 183 Угоди про асоціацію України з ЄС, яка окреслює винятки щодо обмежених дій, що стосуються комп'ютерних програм, у базовому національному законі про авторські права з'явилася окрема стаття 25 «Вільне використання комп'ютерних програм». Відповідно до цієї норми законний користувач комп'ютерної програми має право без дозволу суб'єкта авторських прав на комп'ютерну програму та безоплатно: виготовити для себе резервну копію, якщо вона необхідна для використання програми; декомпіювати комп'ютерну програму задля отримання інформації, потрібної для досягнення її взаємодії з іншою комп'ютерною програмою, за умов дотримання певних вимог, зокрема, про те, що декомпіляція здійснюється виключно щодо тих частин програми, які необхідні для досягнення її здатності до взаємодії; спостерігати за роботою комп'ютерної про-

грами, досліджувати її функціонування з метою визначення покладених в її основу ідей і принципів, якщо це робиться в процесі виконання будь-якої дії із завантаження, функціонування, передачі, збереження комп'ютерної програми; якщо це необхідно для належного використання копії комп'ютерної програми за призначенням, для виправлення помилок – здійснювати відтворення комп'ютерної програми будь-яким способом та в будь-якій формі, переклад, адаптацію або будь-яку модифікацію комп'ютерної програми і відтворення результатів таких дій.

Такі зміни в законодавстві істотно сприяють поширенню в Україні вільних ліцензій та відкритого програмного забезпечення, що поки що не отримало прямого законодавчого закріплення в українському праві, аналогом може слугувати публічна ліцензія. Хоча світова практика свідчить, що використання вільних ліцензій на комп'ютерні програми сприяє розвитку програмного забезпечення. Поширення ж в Україні вільного програмного забезпечення, включаючи програмні продукти з відкритим вихідним кодом, вимагає нормативного закріплення, потреба в якому вже відчутна і яке буде планомірно впроваджене у відповідності з існуючими міжнародними й європейськими стандартами.

Список використаних джерел:

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення»: постанова Верховної Ради України від 15 березня 2012 р. № 4538-VI Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4538-VI>
2. Якубівський І. Є. Об'єкти права інтелектуальної власності з позиції рекодифікації цивільного законодавства України. Актуальні проблеми правознавства. Зб. наук. пр. 2021. № 2 (26). С. 162-170.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n22>

4. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. EUR Lex. Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31991L0250&qid=1689689498382>

5. Про правову охорону комп'ютерних програм: Директива Європейського Парламенту та Ради Європи від 23 квітня 2009 р. № 2009/24/ЄС. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1453071552447&uri=>

Копча В.В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
права та процесу
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет" м. Ужгород, Україна
ORCID :0000 0001 9888 146

ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НА МІСЦІ ЗЛОЧИНУ: ТАСОЛОГІЯ І ДИКТИЛОСКОПІЯ.

Як показує практика, щодо швидкого і повного та об'єктивного отримання результатів карних правопорушень, встановлення осіб, що вчинили злочини, також знаходження доказів у юридичному напрямі можна вивчити докази, а саме відбитки слідів рук, ніг та знаряддя, яким вчинено правопорушення.

Встановлюючи отримані з місця пригоди вилучені речові докази потрібно встановити різні факти, що можуть слугувати для швидкого та повного розкриття і розслідування кримінальних правопорушень.

Як показує практика, що у криміналістиці достатньо велика увага надається, щодо вивчення різних слідів, які залишаються на місці вчинення злочину.

Щодо криміналістики де вивчаються сліди за допомогою вилучення з місця пригоди та надсилаються для проведення експертизи, щодо встановлення особи правопорушника, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Проведення дослідження різних слідів мають важливе криміналістичне значення, що допомагає впізнати та встановити знаряддя злочину та отримати правові відомості про правопорушника, встановити напрямок вчиненого правопорушення.

Правове значення різних слідів встановлюється, щодо причинного зв'язку з вчиненою подією. Як правило матеріально-фіксовані сліди (сліди що відображають) вивчає у криміналістиці трасологія, щодо вивчення про різні сліди правопорушення.

При дослідженні різних слідів, які відображають на місці вчинення правопорушень, сліди рук, ніг, зубів та інших ділянок шкіри голови, одягу, знарядь злому та інструментів, холодної зброї, транспортних

засобів. Досліджуючи речовини, як слідів правопорушення, а саме предметів та сліду злочину встановлення стану окремих предметів; встановленого, щодо належності частин в цілому; а також джерела які походять, щодо слідів та різних виробничих механізмів.

Напрямок трасології досліджує та дозволяє виконувати ідентифікацію і діагностику, щодо їхнього напрямку.

Окрім напрямків трасології по вилучення слідів потрібно встановити: особисту тотожність предмета та об'єкта, ким залишений слід та ідентифікувати об'єкти та їх кількісну належність об'єктів, а також тип, клас, рід; сам механізм і умови виникнення слідів та слідоутворення напрямком сліду, напрямком і кут взаємодії об'єктів.

Що стосується окремих обставин злочинної події, а також спосіб незаконного проникнення у приміщення, їх учасників події та напрям пересування правопорушників, використання транспортних засобів, встановити години вчинення правопорушення.

Трасологія базується за науковими положеннями, на об'єктах матеріального світу індивідуальні. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі. Певні умови та зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому об'єкті.

Перше за місцем вчинення злочину, як правило правильно відобразити залежність за фізичними властивостями сліди які утворюють та сліди які сприймають об'єктів, механізму слідоутворення.

Згідно матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація об'єкта, який їх залишив. Відносна стійкість об'єктів, об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають достатньо стійкі зовнішні ознаки. Відбитки у сліді зовнішньої будови предмета, є перетвореним має негативний вид.

В слідах ознак внутрішньої будови предмета переважно мають дзеркальний відтінок. Поняття сліду в трасології та механізму слідоутворення вчинення багатьох злочинів супроводжується певними змінами у навколишньому оточенні. Такі зміни прийнято називати слідами злочину. Слід являє собою відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту.

В дослідженні як в криміналістиці, щодо цінності слідів обумовлена загальною залежністю за злочином і їх відбиттям.

За напрямками трасології на сьогоднішній день займає важливе місце, щодо сліду де розглядаються за кількома аспектами. У широкому розумінні, слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок вчинення злочину: поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, уламки розбитого віконного скла). На правильному етапі розвитку криміналістики як сліди розглядаються: звукові сліди, запахові сліди, сліди-мікрочастки, сліди-речовини, сліди генетичного коду людини. Традиційно трасологія вивчає сліди тільки у вузькому розумінні, а саме матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому це сліди-відображення.

Сліди на поверхні утворюються без статичної деформації слідоприймаючої поверхні і мають двовимірні параметри: довжину і ширину. Один і другий об'єкти, що беруть участь у слідоутворенні, за твердістю приблизно однакові. До поверхневих слідів можуть бути віднесені, наприклад, сліди пальців рук на поверхні меблів, сліди босих ніг на паркетній підлозі, сліди протектора транспортного засобу на асфальті. Поверхневі сліди звичайно поділяють на два види: сліди нашарування і сліди відшарування. Сліди нашарування формуються внаслідок накладення на слідоприймаючий об'єкт речовини, яку має на собі слідоутворюючий об'єкт (потожирові сліди пальців рук, сліди, залишені забрудненою підошвою взуття).

За даними сліди можуть бути механічного, хімічного, біологічного, походження. Як показує криміналістичне дослідження переважно вивчаються сліди механічної дії, як найбільш поширені об'єкти трасологічного дослідження. Види та характеристика слідів: людини рук, ніг, транспортних засобів, знарядь злому і інструментів. Як правило сліди рук людини. Шкіра на долонній поверхні рук людини складається з двох основних шарів: верхнього шару епідермісу та нижнього дерми. Дерма має будову у вигляді сосочків, розміщених рядами, кожен з яких займає певне місце протягом усього життя людини. Епідерміс копіює рельєф сосочків і утворює папілярні лінії лінійні пагорби, розділені борозенками. Папілярні лінії становлять основу рельєфу шкіри долонної поверхні руки і підошви стопи.

Також основні властивості папілярних ліній є їх індивідуальність, стійкість та відновлюваність. Індивідуальність папілярних візерунків полягає в тому, що у кожної людини свої малюнки папілярних ліній, а будова їх ліній має таку сукупність

ознак, яка дозволяє відрізнити один візерунок від іншого.

Важливу роль відіграють стійкість папілярних візерунків виявляється в тому, що протягом усього життя людини їх будова не змінюється. На нігтьових фалангах вони виникають на 3-4-му місяці розвитку плоду людини. Розвиток організму людини пов'язаний зі збільшенням ширини, висоти та довжини папілярних ліній, але малюнок, його окремі деталі, кількість папілярних ліній залишаються незмінними. Про відновлюваність папілярних ліній свідчать такі дані. Пошкоджений епідерміс через певний час відновлюється у початковому вигляді, а пошкодження дерми призводить до порушення папілярних ліній та утворення шрамів або рубців. Папілярний візерунок узор на нігтьових фалангах пальців рук, утворений папілярними лініями. Папілярні візерунки поділяються на три основних типи: дугові, петльові та завиткові. Якщо візерунки за своєю будовою не можуть бути віднесені ні до одного з основних типів, то це атипові візерунки.

Що стосується дугових, папілярних візерунків є найпростішими за будовою і складаються з одного або двох потоків папілярних ліній, які беруть початок біля одного бічного краю пальця та продовжуються до другого, утворюючи в середній частині візерунка дугоподібні фігури. Дугові візерунки становлять близько 5 % загальної кількості папілярних візерунків. Петльові папілярні візерунки складаються не менше ніж із трьох потоків ліній, мають одну дельту, а в їхньому внутрішньому малюнку є хоча б одна папілярна лінія, що утворює вільну петлю.

Список бібліографічних посилань:

1. Ж.В. Удовенко. Криміналістика: Конспект лекцій. МВС України. Національна академія внутрішніх справ. Навчально-науковий інститут №2. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В.І. Галагана. Київ «Центр учбової літератури» 2016 р. 291 с.
2. Чорноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан -ЛТД», 2017. 492 с.
3. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч.посіб. В.А. Колесник, І.В. Гора; Київ Юрінком Інтер, 2017р. 399 с.

4. Шевчук В.М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи: добірка наук.пр. Харків: Право, 2020. 1280 с.
5. Судові експертизи у кримінальному провадженні: навчальний посібник. Тіщенко В.В., Ріпенко А.І., Самойленко О.А. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 152 с.
6. Шепітько В. Кримінальне право, криміналістика та судові науки: енциклопедія. Валерій Шепітько, Михайло Шепітько. Харків: Право, 2021 508 с.
7. Копча В.В., Копча Н.В. Криміналістична техніка, тактика і методика: Навчальний посібник. Одеса: «Гельветика» 2022. 286 с.